

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Географічний факультет
Кафедра географії та менеджменту туризму

СУЧАСНІ ТРЕНДИ КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКОГО РЕГІОНУ

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Виконала:

студентка IV курсу
410 групи спеціальності
242 «Туризм і рекреація»
ОП «Міжнародний туризм»

Чорней Оксана Євгенівна
Керівник:

К. Г. Н., доцент
Заячук Оксана Григорівна

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри № ____ від « ____ » _____ 202_ р.

Зав. кафедри _____ д. геогр. н., доцент Король О. Д.

Чернівці-2025

АНОТАЦІЯ

Бакалаврська робота присвячена дослідженню сучасних тенденцій, проблем та розвитку круїзного туризму в Середземноморському регіоні. Актуальність теми зумовлена зростаючим інтересом до відвідування круїзних турів та популяризацією, спрямована на покращення психічного здоров'я та дослідженню нових місць.

У роботі проведено аналіз напрямків Середземного моря. Охарактеризовано ключові фактори, що впливають на популярність географічні особливості, кліматичні особливості, наявність історичної спадщини, роль круїзних компаній на морські подорожі. Значна увага приділена екологічному аспекту, розглянуто вплив COVID-19 на круїзний туризм. Визначено перспективи розвитку круїзного туризму. Запропоновані шляхи удосконалення круїзних турів для людей з інвалідністю. Визначено основні тенденції на майбутнє та впровадження інновацій на бортах лайнера.

Ключові слова: круїзний туризм, Середземноморський регіон, круїзна індустрія, подорожі.

ABSTRACT

Bachelor's work is devoted to the study of current trends, problems and development of cruise tourism in the Mediterranean region. The relevance of the topic is due to the growing interest in visiting cruise tours and their popularization, aimed at improving mental health and exploring new places. The work analyzes the directions of the Mediterranean Sea. The key factors influencing the popularity are characterized: geographical features, climatic features, the presence of historical heritage, the role of cruise companies in sea voyages. Considerable attention is paid to the environmental aspect, the impact of COVID-19 on cruise tourism is considered. Prospects for the development of cruise tourism are determined. Ways to improve cruise tours for people with disabilities are proposed. The main trends for the future and the introduction of innovations on board the liner are determined.

Keywords: cruise tourism, Mediterranean region, cruise industry, travel.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень, інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Чорней О.Є.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	
ЗМІСТ	
ВСТУП.....	
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ.....	
1.1. Дослідження та класифікація та специфіка круїзного туризму	
1.2. Історичні аспекти виникнення Середземноморського круїзу	
1.3. Особливості організації круїзів	
2 РОЗДІЛ СТАНОВЛЕННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКОГО КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ	
2.1. Передумови розвитку круїзів у Середземномор'ї	
2.2. Головні напрями круїзних турів Середземномор'ям	
2.3. Роль ключових компаній та портів Середземномор'я у розвитку круїзу в регіоні	
2.4. Розробка круїзного туру для людей з обмеженими можливостями	
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ В СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКОМУ КРУЇЗНОМУ РЕГІОНІ.....	
3.1. Інновації та тенденції в круїзному туризмі	
3.2. Просування туристичного круїзного продукту.....	
3.3. Проблеми Середземноморського круїзного регіону	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	
ДОДАТКИ.....	

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Круїзний розвиток є одним із найдинамічніших галузей в туризмі. Середземноморський регіон посідає провідне місце за кількістю пасажирів щорічно. Така тенденція показує, що такий вид проведення відпочинку є популярним. Розуміння його розвитку та факторів, що впливають на нього, є критично важливим насамперед для місцевих економік, які залежать від туризму. Адже круїзний продукт є важким, бо поєднує в собі багато різних видів відпочинку.

Розширення круїзного туризму може мати також значний вплив на середовище та культурний спадок регіону. Дослідження сприяють розумінню та визначенню способів збереження природних та культурних ресурсів Середземномор'я.

Актуальність дослідження круїзного туризму в Середземномор'ї обумовлена кількома факторами:

- зростанням зацікавленості до такого виду туризму. Туристи все більше і більше обирають для відпочинку морську подорож. Адже це можливість поєднати пляжний, рекреаційний, культурний відпочинок в одному туристичному відпочинку.

- Демографічні зміни. Попит на бронювання круїзів різних вікових категорій. Лайнери пропонують широкий спектр різноманітних послуг на борту. Велику частку складають молоді люди та пенсіонери.

- Економічні фактори. Круїзна індустрія, як і в цілому туризм є великим джерелом доходів для багатьох європейських країн. Розвиток та вдосконалення цього виду відпочинку позитивно впливає на економіку регіонів.

- Глобалізація та доступність морських подорожей. З розвитком лайнерів та збільшення доступності ціни для всіх людей тури стали більш популярними.

- Пандемія COVID-19. Глобальна пандемія внесла свої корективи в стан круїзів. Люди стали більше цінувати своє здоров'я. Це спричинило післяковідне вдосконалення круїзного продукту, виправивши свої недоліки.

- Зростання інтересу для круїзних подорожей для людей з інвалідністю.

В кожному лайнері є більше десятки номерів для людей з інвалідністю. Адже питання з інклюзивністю давно стоїть в подальшому розвитку круїзної індустрії

Отже, дослідження сучасних тенденцій проблем та перспектив розвитку круїзного туризму в Середземноморському регіоні є надзвичайно важливим для розуміння розвитку цієї галузі, а також виявлення нових можливостей та вирішення існуючих проблем.

Об’єкт дослідження: круїзний туризм, як перспективна форма міжнародного туризму

Предмет дослідження: сучасні тенденції, особливості розвитку та нові підходи в організації круїзного туризму в Середземноморському регіоні..

Мета дослідження: проаналізувати сучасні тенденції розвитку круїзного туризму в Середземноморському регіоні, виявити основні напрями, проблеми та перспективи його подальшого функціонування.

Із мети випливає ряд завдань, що потребують почергового вирішення в бакалаврській роботі:

- дослідити теоретичні аспекти круїзного туризму як окремого виду туризму;
- проаналізувати основні передумови розвитку круїзного туризму в Середземноморському регіоні;
- вивчити сучасний стан ринку круїзних послуг у країнах Середземномор’я.
- запропонувати круїзний тур для людей з обмеженими можливостями
- визначити основні тренди та інновації, які впливають на розвиток круїзного туризму в регіоні.
- виявити виклики, з якими стикається галузь (в т.ч. наслідки пандемії, війни, зміни клімату, перевантаженість портів тощо).

Методи дослідження: для досягнення мети та розв’язання поставлених завдань, було використано сукупність методів наукових досліджень, зокрема – теоретичний метод, метод аналізу літератури та Інтернет-джерел, статистичний

метод, метод узагальнення, контент-аналіз сайтів та платформ бронювання, методи класифікації.

Практичне завдання дослідження полягає в можливості використання його результатів для формування круїзного продукту для людей з інвалідністю.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ

1.1. Дослідження та класифікація та специфіка круїзного туризму

Круїзний туризм міцно зайняв своє місце серед найбільш перспективних галузей світового туристичного бізнесу, особливо це помітно в останні роки. На думку експертів з туризму ця індустрія постійно розвивається, а попит зростає з року в рік.

Вивченням сутності круїзного туризму та його місця в міжнародному туризмі, географію круїзних маршрутів займалися Надточій В.Г., Олександрова А.Ю., Біржаков М.Б., Долматов Г.М. Стан та перспективи розвитку круїзного туризму в світі та в Україні вивчали Тіщенко Є.А., Данчик М.М., Кізілова Є.Ю. На основі зробленого аналізу історії розвитку та сучасного стану круїзного судноплавства визначено необхідність розвитку круїзного туризму, як перспективного виду відпочинку, а також доведено необхідність підвищувати ефективність використання наявних природних ресурсів для розвитку круїзного туризму та трансформувати це у перспективні напрямки туристської діяльності.[28]

У сучасній науковій літературі відсутнє однозначне визначення категорії «круїз» (табл.1.1). Найбільш часто під «круїзом» розуміється туристська поїздка на борту спеціального пасажирського судна, яка виступає як дорога, елітна і престижна подорож, розрахована на клієнта високої платоспроможності [26]. Визначення різних авторів подано у таблиці 1.1.

На думку А. Захаріної, у поняття «круїзний туризм» вкладено набагато більше особливостей. “Розуміння сутності круїзного туризму надасть можливість глибше дослідити особливості та специфічні риси розвитку цього виду туризму. Круїзний туризм авторка розглядає, як вид туризму, що характеризується економічними відносинами суб’єктів діяльності: надавача турпослуги, який представлений туристичним підприємством, що володіє рядом необхідних засобів для створення та реалізації турпослуги – круїзу, та супутніх установ, які обслуговують туристичну сферу; споживачем турпослуги

та державним апаратом, який регулює діяльність надавача та споживача нормативно-правовою базою, міжнародними актами та під впливом міжнародних

Таблиця 1.1 Основні визначення терміну «круїз» за різними авторами

Зима А.Г.	Круїз – міжнародний бізнес, що представляє собою комплекс ринкових структур і з'єднує кілька певних міжнародних ринкових сегментів [29]
В.К.Федорченко	Туристична поїздка з використанням транспортних засобів (як правило, водних) не тільки для перевезення, але і як способів розміщення, харчування та обслуговування [33]
Н.О. Зацепіна	Круїз – подорож на водних видах транспорту, що включає берегові екскурсії, огляд визначних пам'яток портових місць, а також різноманітні розваги на борту морських і річкових лайнерів [32]

З огляду на те, що круїзний туризм є пріоритетним напрямком не в Україні, а за її межами, то, відповідно його дослідженню присвячено багато праць іноземних авторів. Так, зазвичай відповідно до їх трактувань круїз розглядається як специфічний вид морської подорожі, що триває не менше 60 годин і спрямований переважно на задоволення інтересів та потреб туристів. Він включає усі зручності та пропонує програму з зупинками не менші ніж у двох портах, крім початкового та завершального.[4],[5],[14]

Круїз також характеризується як пакетний тур з обмеженою кількістю учасників на борту судна.

Корабель виступає як засіб транспорту та місце проживання, проте основний акцент робиться на самій подорожі, оскільки вона передбачає відвідування кількох місць з оглядом визначних пам'яток. Оскільки кораблі надають аналогічні сервіси готелів, а деякі навіть функціонують як

самодостатні курорти, корабель може розглядатися як окремий туристичний пункт призначення.

Головними причинами для туристів, які обирають водні подорожі: є відпочинок на воді а також його поєднання з відвідуванням музеїв, монастирів, церков та визначних пам'яток і знайомство з новими містами під час пізнавальних екскурсій включених у програму.

Круїзний туризм відноситься до спеціальних видів туризму, оскільки це досить трудомісткий, капіталомісткий вид, що поєднує в собі декілька видів туризму, – рекреаційний, спортивний, лікувально-оздоровчий та пізнавальний. Під круїзом слід розуміти подорож на водних видах транспорту, що включає берегові екскурсії, огляд пам'яток портових міст, а також різноманітні розваги на борту морських і річкових лайнерів.

Рекреаційними ресурсами круїзного туризму є: моря, озера, річки, канали. Круїзінг – це міжнародний бізнес комплекс ринкових структур, що є, і що сполучає декілька певних міжнародних ринкових сегментів. До перевезень туристів водним транспортом відносять: морські перевезення і круїзи, річкові подорожі і круїзи, подорожі на поромах, катамаранах, яхтах, морські і річкові прогулянки (екскурсії) та інші види водних подорожей[28]

Круїзний туризм поділяється на:

- річковий – подорож водним транспортом по внутрішніх водних артеріях (озерах, каналах та річках).

- морський – подорож зазвичай по замкнутому кругу з радіальними поїздками з портів у внутрішні райони країн (див. рис. 1.1.)

За тривалістю круїзи поділяються на:

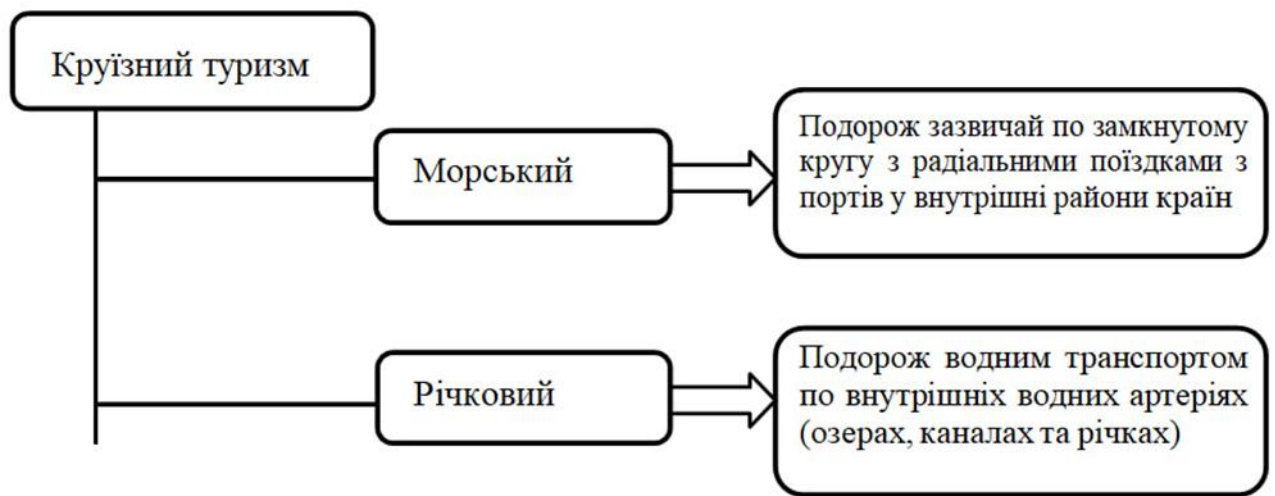
1. Кільцеві тури із заходом у 8-12 портів різних прибережних країн і популярних морських курортів;

2. Маршрути "open jaw", коли туристи прямують тільки в один кінець подорожі;

3. Короткочасні виходи в море на 2-3 дні для спеціальних цілей, наприклад, для організації грального бізнесу

4. Прибережні морські екскурсії та прогулянкові рейси;
5. Довготривалі подорожі, які можуть тривати від 6 місяців до 12 місяців.

Рис.1.1. Види туристичних круїзів за характеристикою водного простору

(складено автором)

Якщо говорити про кількість відвідувачів туристів, то у 1993 р. – 4,7 млн., у 1996 р. – 6,5 млн., у 2003 р. – 9,6 млн., у 2006 р.-12 млн. туристів, у 2009- 13 млн., в 2023 ця цифра сягнула 31.7 млн. (рис 1.2)

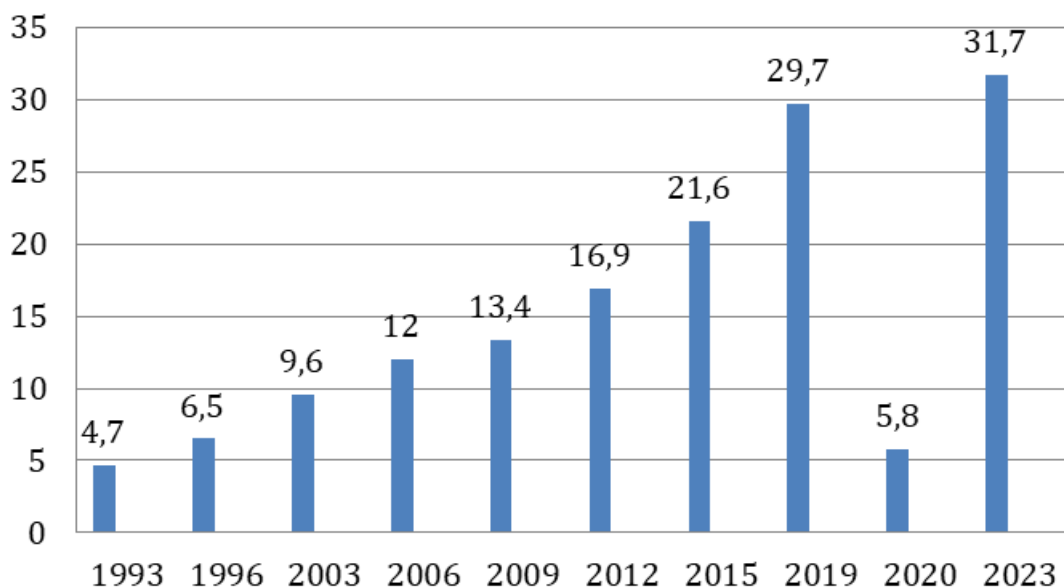

Рис. 1.2 Кількість пасажирів в круїзному туризмі в млн осіб

Джерело: складено автором на основі джерела[22]

Спостерігається не лише кількісний, а й якісний ріст морських круїзів та суден. Круїзні кораблі, як і готелі, оцінюються за низкою параметрів, після чого

вони мають певну кількість зірок. Основними критеріями є: характеристики судна та його оснащення, умови кают, якість харчування, рівень сервісу, розважальні програми, а також різноманітність додаткових послуг на борту.

З розвитком круїзної справи з 1980-х років зростало кількість суден. Вже у 1985 р. було 120 морських круїзних кораблів, у 1994 р. – 175, у 2003 р. – 327, 2006 р.- 387, а в 2024 кількість морських круїзних суден становить 500.

Морські круїзні судна поділяються за рівнем комфорту та якістю обслуговування на такі категорії:

- стандартний (2 * 4 *);
- преміум (5 * 5 * +);
- люкс (6 *).

Також морські круїзні судна класифікують за тоннажем(обсяг внутрішнього простору судна в брутто-тонах):

- великі (понад 60 тис. брутто тонн);
- середні (до 60 тис. брутто тонн);
- невеликі (до 25 тис. брутто тонн).

Зараз основна тенденція стосується до будівництва великих круїзних суден. Найбільший круїзний лайнер у світі на сьогодні — це "Icon of the Seas" від компанії Royal Caribbean International, який вперше вийшов у рейс у січні 2024 року. Його водотоннажність становить приблизно 250 800 тонн, а довжина 365 метрів. Кількість пасажирських палуб 20, які можуть вмістити до 6400 осіб (включно з екіпажем понад 8400 осіб). Має найбільший аквапарк на морі. Вигляд лайнера зображено в додатку А.

Каюти мають відмінності за площею, дизайном та набором зручностей, що, безсумнівно, позначається на вартості.

Класифікація кабін, яка є найпоширеніша:

- економність (кабіни зі штучним освітленням);
- стандартний (з вікнами);
- преміум (з балконами).

Таблиця.1.2. Класифікація кают круїзної компанії MSC Cruise

Позначення	Вид	Зручності
Внутрішні каюти		
IS,IB,IR1,IR2	Комфортабельні каюти	Обладнані 2 ліжками, ванна кімната з душем, телевізор, телефон, фен
Каюти з видом на океан		
OS,OB,OR1,OR2, VL1,VL2,	Комфортабельні каюти	Обладнані 2 ліжками, ванна кімната з душем, телевізор, телефон, фен
Каюти класу люкс з виглядом на океан		
YC1	Сьют Deluxe Yacht Club	ліжко великого розміру, індивідуальна веранда, окрема вітальня з диваном, холодильник, міні бар
(YCD)	Сьют Duplex Yacht Club	ліжко великого розміру, індивідуальна веранда, окрема вітальня з диваном, холодильник, міні бар
(YJD)	Сьют Duplex із джакузі Yacht Club	ліжко великого розміру, індивідуальна веранда, окрема вітальня з диваном, холодильник, міні бар
(BGA)	СЬЮТ JUNIOR AUREA (BGA)	ліжко великого розміру, індивідуальна веранда, окрема вітальня з диваном, холодильник, міні бар
(YC4)	СЬЮТ OWNER'S YACHT CLUB	ліжко великого розміру, індивідуальна веранда, окрема вітальня з диваном, холодильник, міні бар
(SX)	ГРАНД СЬЮТ AUREA	ліжко великого розміру, індивідуальна веранда, окрема вітальня з диваном, холодильник, міні бар

Джерело: складено автором на основі джерела[7] зі змінами та доповненнями

Не менш важливу роль грає організація розваг на борту для туристів під час подорожі. Тут проводяться різноманітні шоу, виступають артисти, які задіяні у цікавих виставах, є можливість пограти в казино або провести час в

інших гральних клубах. Зазвичай, такі тури працюють по системі ‘ все включено’, це стосується насамперед харчування, використання тренажерних залів або відвідування розважальної частини на палубі. Однією з переваг круїзних турів є безвізовий режим. Пасажири можуть здійснювати екскурсії протягом від 48 до 72 годин без віз. Щодо недоліку такого відпочинку- це їх доволі висока вартість. Зараз спостерігається розвиток бюджетних круїзних компаній.

Прийнята цінова класифікація круїзних маршрутів:

- економічні (75-150 доларів на людину в добу);
- класичні (100-200 доларів з людини в добу);
- преміум (150-400 доларів на людину в добу);
- люкс (700-1000 \$ з людини в добу);
- ексклюзив (більше 1000 доларів на людину в добу).

Найпопулярнішими напрямками для морських круїзів залишаються Карибське та Середземне моря. Головною перевагою Карибського моря є можливість організації круїзів протягом усього року. Чимало мандрівників обирають також маршрути вздовж узбережжя Британських островів та скандинавських країн. Останнім часом все більшої популярності набувають круїзи до берегів Антарктиди та Північного полюса. Такі «льодові» круїзи проводяться цілий рік: у літні місяці подорожі орієнтовані на Арктику, а взимку – на Антарктиду.

Класичні європейські морські круїзи традиційно охоплюють акваторію Середземного моря. Маршрути включають низку європейських країн, таких як Іспанія, Франція, Італія та Греція, а також держави Північної Африки, зокрема Марокко, Туніс і Єгипет.

1.2. Історичні аспекти виникнення Середземноморського круїзу

Перевезення людей морськими та річковими шляхами має глибоке коріння, яке сягає середньовіччя, коли ірландські ченці, зокрема покровитель Ірландії святий Брендан, відкривали нові маршрути через океан. Скандинави та нормани також внесли свій вклад у розвиток мореплавства, створюючи надійні

кораблі, що підкреслювало значення водного транспорту для досліджень і торгівлі. Морські подорожі дали великий поштовх людству до нових відкриттів та нових земель. Цей вид туризму бере свій початок у середині 19 століття, коли пасажирські судноплавні компанії почали вивчати способи використання судноплавства у міжсезоння. Одним із популярних способів була європейська еміграція.

Перші повідомлення про пасажирські рейси, спеціально організовані для відпочинку, датуються 1835 роком, коли у Великій Британії було оголошено про регулярні екскурсії між Оркні, Шотландськими островами та Ісландією. В 1837 році автори таких екскурсій створили судновласницьку компанію, яка мала назву 'P&O'. А вже у 1840 р. вони починають створювати групові туристичні поїздки по Середземному морю за допомогою агентства Томаса Кука, які відразу ж отримали велику популярність. Одним із найвідоміших суден був 'Тагус', який у 1843 здійснив подорож з Лондона до Середземного моря. Такий новий ринок дав сильний імпульс розвитку круїзному суднобудуванню. Через велику конкуренцію власники кораблів намагались створити найкращі умови на своїх палубах, комфортні номери та всі можливі зручності, які перетворили судна на комфортабельні плавучі готелі.

Міжвоєнний період характеризується широким поширенням круїзних подорожей, хоча в основному в несезонний період. Провідними країнами в цьому секторі індустрії відпочинку стали Великобританія, як найбільша судноплавна держава. Конкурентами були Німеччина і США, в яких розвиток морського туризму був великий.

Індустрія круїзних подорожей у XIX–XX століттях знаходилася у початковій стані. Проте згодом такий вид туризму зупинив надання послуг на деякий час через ряд трагічних подій, а саме: через загибель лайнера сумнозвісного «Titanic» (1912 р.), обстріл пароплава «Lusitania» (1915 р.) з пасажирами на борту німецьким підводним човном та початком Першої світової війни. На початку XX століття ця індустрія різко почала рости вгору. На той час став 'Титанік' - символ людського прогресу в сфері технологій.

Компанія «Кунард» продовжувала залучати до подорожей все більше і більше пасажирів, вводячи в експлуатацію будівництво нові кораблі «Мавританія» та «Луїзитанія», відомих своєю швидкістю, розкішшю та комфортом. Компанія «Кунард» мала за мету швидко обійти запеклого конкурента, «White Star Line». Але мрія про славу зникла в квітні 1912 р., коли «Titanic» затонув у холодних водах Північної Атлантики під час свого першого плавання. Цей випадок назавжди змінив круїзні подорожі. Адже після цього почали жорсткіші вимоги та правила для плавання. Одним із таких, була як достатня кількість рятувальних кругів для всіх пасажирів.

Друга Світова війна призупинила розвиток такого напрямку в туризмі на 10 років. Наприкінці 1950-х почались відновлення масштабних суден. Сучасні круїзні лайнери, побудовані наприкінці 1980-х і пізніше, як-от Sovereignclass, який побив рекорд розміру, що десятиліттями належав Норвегії. Sovereigns були першими "мегакораблями", які включали багатоповерховий атриум зі скляними ліфтами. У них також була одна палуба, повністю присвячена каютам з приватними балконами замість кают з видом на океан. Інші круїзні компанії незабаром запустили кораблі з подібними атрибутами, як-от Fantasy class і Crown Princess. [17]

Круїзний туризм є найбільш швидкозростаючим сектором туристичної індустрії, який протягом останніх десятиліть зріс приблизно вдвічі швидше, ніж міжнародний туризм в цілому. Флот продовжує зростати, адже розробляються нові маршрути, підвищується рівень комфорту, проектується нові лайнери.

Зазвичай круїзні лайнери зосереджуються на теплих і спокійних морях. Більше 50 % світових місткостей круїзних суден розташовані в теплих і сонячних регіонах, хоча інші регіони не менш важливі. Одним із лідерів по популярності є Середземноморський регіон, який поділяється на три субрегіони:

1. Західне Середземномор'я (Франція, Іспанія, Італія, Туніс, Марокко);
2. Східне Середземномор'я (Греція, Сицилія, Корсика, Мальта, Туреччина);

3. Адріатичне море (Хорватія, Чорногорія, Албанія);

4. Чорне море;

Історія цього регіону - це у багатьох аспектах історія західної цивілізації. Найважливішими з них були Єгипет, Фінікія, Греція та Рим. Давньоримська назва Середземного моря - Mare Nostrum в перекладі 'наше море', адже тут довгий час перебували влада Риму. Історики часто називають Середземне море «Римським морем», маючи на увазі фактичний контроль імперії над цією водоймою.

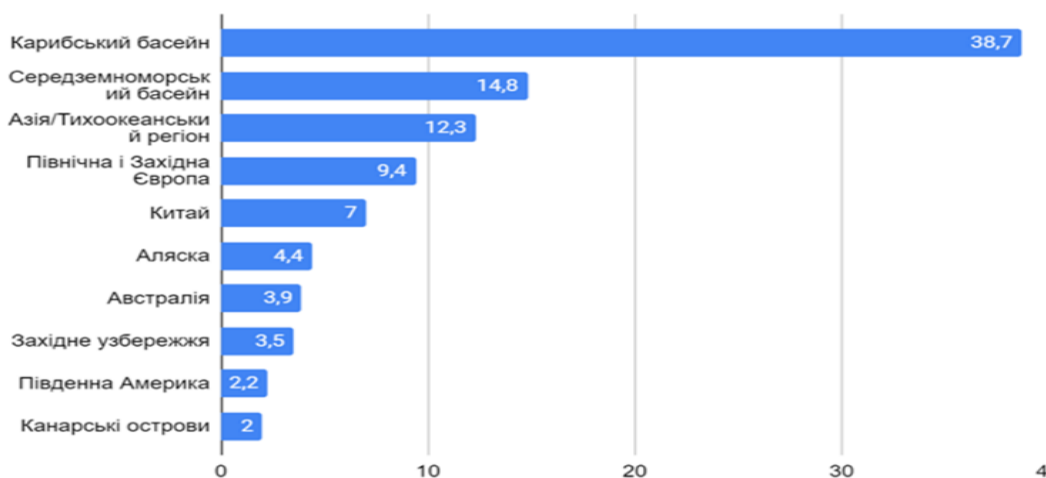
Це море відоме з перших днів розвитком круїзного туризму завдяки відповідним кліматичним умовам і різноманітності доступних портів. Одним із переваг є, те що в цьому регіоні погода сприятлива протягом більшої частини року. Такі фактори, як відстань пунктів призначення до материка, кліматичні умови, вологе або вітряне повітря, хмарний або сонячний клімат і навіть ризик торнадо та шторму можуть змінити маршрут круїзних подорожей. Слід зауважити, що Середземномор'я пропонує велику кількість різноманітних маршрутів, які наповнені глибоким історичним значенням. Це найбільше внутрішнє море майже повністю оточене трьома континентами.

Отже, можна виділити такі 3 етапи розвитку й становлення круїзного туризму:

1) Початковий: кінець 19-го – поч. 20-го століття. У цей період круїзні лайнери в основному використовувалися для транспортування багажу, пошти та пасажирів між європейськими містами. Велика частина круїзів проводилася вздовж узбережжя Середземного моря, відвідуючи такі міста, як Рим, Афіни, Істанбул та Каїр.

2) Популяризація: 1960-90-х роках круїзний туризм в Середземномор'ї став більш доступним для широкої публіки. Круїзні компанії почали впроваджувати регулярні маршрути та пакетні тури, що зробило круїзи більш привабливими для туристів. Цей період також відзначався збільшенням розмаїття маршрутів та введенням нових портів у програми круїзів.

3) Розширення та інновації: кінець XX- поч. XXI ст. у останні десятиріччя круїзний туризм в Середземномор'ї переживав період активного розширення та інновацій. Круїзні компанії почали використовувати більш великі та розкішні лайнери, які можуть приймати тисячі пасажирів. Також з'явилися нові напрямки та маршрути, включаючи віддаленіші регіони Середземномор'я. Технологічні інновації, такі як використання відновлюваних джерел енергії та зменшення впливу на довкілля, стали важливими чинниками для розвитку круїзного

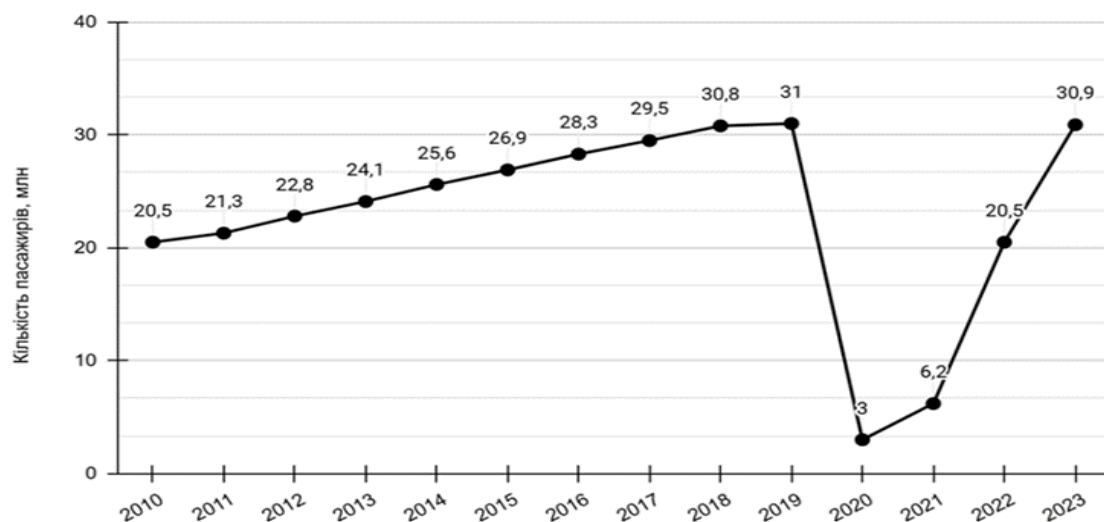
о
туризму
в
регіоні.

Ри
с.1.3.
Основні
круїзні
ринки за

кількістю відвідувачів у 2019 року(%)

Складено автором [21] зі змінами та доповненнями

На сьогоднішній день Середземноморський регіон посідає друге місце серед найбільш відвідуваних напрямків круїзних подорожей. Тримаючи рівень стабільності в лідерстві з 2019 року.

1.4. Динаміка пасажиропотоку у Середземному морі з 2010 по 202

Складено автором на основі [20]

Пасажиропотік у Середземноморських круїзах з 2010 року до 2024 показує загальну тенденцію до зростання: якщо у 2010 році круїзними маршрутами Середземного моря скористалося близько 23 мільйонів туристів, то у 2019 — понад 31 мільйон. Після різкого падіння у 2020–2021 роках через пандемію COVID-19, ринок активно відновлюється, і станом на 2023 рік пасажиропотік складає 30,9.

1.3. Особливості організації круїзів

У зв'язку з тим, що країни, які входять до Середземноморського круїзного регіону мають досить потужні за водністю річки, то на них є можливість здійснення річкових круїзів. Зокрема, придатними для річкових круїзів – Дунай, Рона, Ніл. Організація річкових круїзів дещо відрізняється від морських. Річкові круїзи - це круїзи внутрішніми водними артеріями (річками, озерами, каналами). Такі подорожі можуть мати кільцевий або проведені в одному напрямку. Річкові круїзи в залежності від умов перевезення, їх тривалості, протяжності та якості послуг, які надаються, туристичні, транспортні, екскурсійні, прогулянкові.

Транспортні маршрути забезпечують сполучення з окремими населеними пунктами та, як правило, функціонують за попередньо опублікованим розкладом. Річкові судна, що використовуються на цих маршрутах, виконують транзитні (більше 400 км), місцеві (менше 400 км), приміські та внутрішньо міські перевезення туристів. До транспортних маршрутів також належать переправи та поромні перевезення. Туристичні перевезення організовуються відповідно до традицій та спеціальних маршрутів.

Перед відправленням в нову подорож представники судноплавної компанії, туристичного агентства, капітан судна, директор ресторану на борту та круїзний менеджер здійснюють комісійний огляд судна. Вони перевіряють пасажирські приміщення та обладнання для забезпечення готовності до

обслуговування туристів. У пунктах відправлення посадка на туристичні маршрути починається за дві години до відплиття. Розклад дня розробляється судноплавною компанією спільно з туристичним агентством до початку круїзу. Дотримання встановлених правил внутрішнього розпорядку на борту обов'язкове для всіх гостей і персоналу. Реєстрацію туристів перед посадкою на борт проводить круїзний менеджер на річковому вокзалі, який надається судноплавною компанією або портом.

При продажу туру турист отримує інформацію про закінчення реєстрації (посадки) за 30 хвилин до відправлення.

На початку кожного круїзного рейсу круїз-менеджер має надати до каси станції копію платіжного доручення або підтвердження від судноплавної компанії щодо термінів проведення цього рейсу. Після завершення реєстрації, не пізніше ніж за 30 хвилин до відправлення судна, потрібно подати довідку про фактичну кількість туристів, які пройшли реєстрацію, із зазначенням категорій пасажирських місць. На підставі цих документів оформлюється груповий квиток, який видається керівнику групи під підпис. Цей квиток передається капітану судна на початку подорожі. Розклад дня складається спільними зусиллями судноплавної компанії та туристичного агентства і затверджується перед початком туру. Усі туристи та персонал зобов'язані дотримуватися правил внутрішнього розпорядку на борту теплохода. Процес реєстрації туристів проводиться круїз-менеджером на річковому вокзалі, приміщення для цього забезпечує судноплавна компанія або порт. Якщо надане приміщення обладнане телефоном, представник туристичної бази може використовувати його для вирішення ділових питань. Під час продажу туру туристам обов'язково повідомляють точний час завершення реєстрації, яка закінчується за 30 хвилин до відправлення судна. Перед посадкою в касу або бухгалтерію потрібно ще раз надати копію платіжного доручення чи підтвердження від судноплавної компанії про строки виконання рейсу, а також довідку про кількість зареєстрованих пасажирів із позначенням їх розподілу за категоріями

місць. Всі ці документи є підставою для оформлення групового квитка, який передається капітану судна на початку маршруту.

На початку туру капітан, менеджер круїзу, Беруть участь помічник капітана, менеджер ресторану та судновий лікар. Інформувати туристів про мету та умови подорожі, правила поведінки на борту, на березі, під час плавання тощо.

На борту круїзного лайнера пасажери можуть користуватися різноманітними послугами (деякі з яких може стягуватися плата). Безкоштовні послуги зазвичай включають: користування музичними, читальними залами, конференц-кінозалами та концерти, телевізор у вітальні, ліжко та шезлонги; перша допомога в медичному центрі.

Додаткові послуги за якими можна розплатитися готівкою:

- приймати замовлення на виклик таксі для поїздки до пірсу;
- забронювати готель на річковому вокзалі;
- забезпечення кают в початковій і кінцевій точках між стоянками для рейсів;
- забронювати квитки на різні види транспорту;
- передача багажу;
- продаж товарів в кіосках і кафе (барах);
- користування послугами прасування та перукарні;

Варто підкреслити, що судноплавна компанія має право реалізовувати квитки, які не були продані туристичною фірмою. У випадку продовження рейсу через провину туристичного агентства, це зобов'язує його компенсувати транспортній компанії витрати на утримання судна протягом періоду затримки. Якщо ж причиною затримки є дії судноплавної компанії або обставини, що не залежать від жодної зі сторін, туристів перевозять до пункту призначення без додаткових витрат. У ситуації, коли судноплавна компанія змінює розклад і це призводить до затримки прибуття судна в місто, вона бере на себе обов'язок відшкодування туристичному агентству збитків, пов'язаних із простоєм автобусів та витратами на оплату послуг гідів.

За 20 днів до початку рейсу приймаються на роботу керівники круїзу. Від 3-х до 10-ти днів вже решта працівників залежно від рівня професійної підготовки.

У таких морських мандрів звісно є як переваги та недоліки. Недолік є висока вартість круїзу, низька швидкість пересування і у деяких людей «морська хвороба». Якщо говорити про позитивну сторону, це - високий рівень комфорту і можливість поєднати різні види туризму.

Форми повідомлення річкових круїзів:

1. Лінійна (перевезення пасажирів на певних ділянках).
2. Рейсова (при даній формі флот не має постійних портів, спрямованих і призначених на малих річках).

Залежно від форми повідомлення лінії підрозділяються:

1. Транзитні (понад 400 км).
2. Місцеві (до 400 км).
3. Внутрішньоміські (діючі в районі міста).
4. Переправні (пороми).

За швидкістю руху лінії поділяються:

1. Експресні (від початку до кінця).
2. Швидкі (з одного пункту в інший, не знижуючи швидкості).
3. Пасажирські (з зупинками):
 - транспортні (із заздалегідь опублікованого розкладу);
 - туристичні (понад 24 годин, з заздалегідь опублікованого розкладу);
 - екскурсійні (менше 24 годин).

Річкові круїзи вирізняються компактнішими розмірами суден і обмеженими зонами маршруту. Вони менш піддаються впливу погодних умов і дозволяють досліджувати архітектуру та пам'ятки міст без необхідності причалювання, а також організовувати зупинки у будь-якому приємному місці. Річкові подорожі можуть бути як короткочасними (1-3 дні), так і тривалими (25-30 днів). Найбільш популярні маршрути річкових круїзів проходять по Рейну та його притоках – Майну, Везеру, Мозелі, а також по Дунаю, Нілу та

Амазонці. Сьогодні особливо популярними стають фішінг-круїзи, які передбачають прогулянки на невеликих суднах з організацією риболовлі та наданням відповідного спорядження.

Подорожі річками та озерами є одним з найулюбленіших способів відпочинку в країнах з розвиненими внутрішніми водними системами. Будівництво комфортабельних річкових суден у середині минулого століття, які були спеціально розроблені для туристичних маршрутів, призвело до інтенсивного розвитку річкових круїзів.

Річкові круїзи мають багато переваг перед морськими круїзами. Адже є можливість помилуватися мінливими пейзажами, міською архітектурою можна, проїжджаючи через великі населені пункти, а якщо сісти на невеликий моторний катер, можна зупинитися в будь-якому мальовничому містечку. Крім того, варто відвідати гідротехнічні споруди на річках і озерах (шлюзи, канали, водосховища). Багато мандрівників вибирають річкові круїзи, оскільки річковий транспорт має меншу вантажопідйомність порівняно з морським.

Попит на морські круїзи у світі зростає, і ринок ще має великі перспективи для розширення. Тривалість морських круїзів варіюється від одного тижня до місяця, залежно від напрямку маршрутів. Круїзи можуть стартувати і завершуватися в одній гавані або в різних портах. Морські круїзи також називають авіаційно-теплоходними турами, оскільки туроператори організовують доставку клієнтів до порту відправлення і назад додому повітряним шляхом.

Загалом найпоширенішими (до 60%) способами організації круїзів є класична європейська система, тобто плавання по морю із заходами в декілька портів і туристичним маршрутом:

- американська система, головна мета якої - надати круїзним пасажиром можливість відпочити і засмагати на пляжах на західному кінці маршруту;

- «Круїзи в нікуди» - одно- або дводенні подорожі без заходів в інші порти. Зазвичай такі круїзи відправляються з порту приписки о 18 годині п'ятниці і повертаються в неділю ввечері;

- екскурсії та пішохідні рейси

На рис. 1.6 представлено інфраструктуру основних морських круїзних послуг:

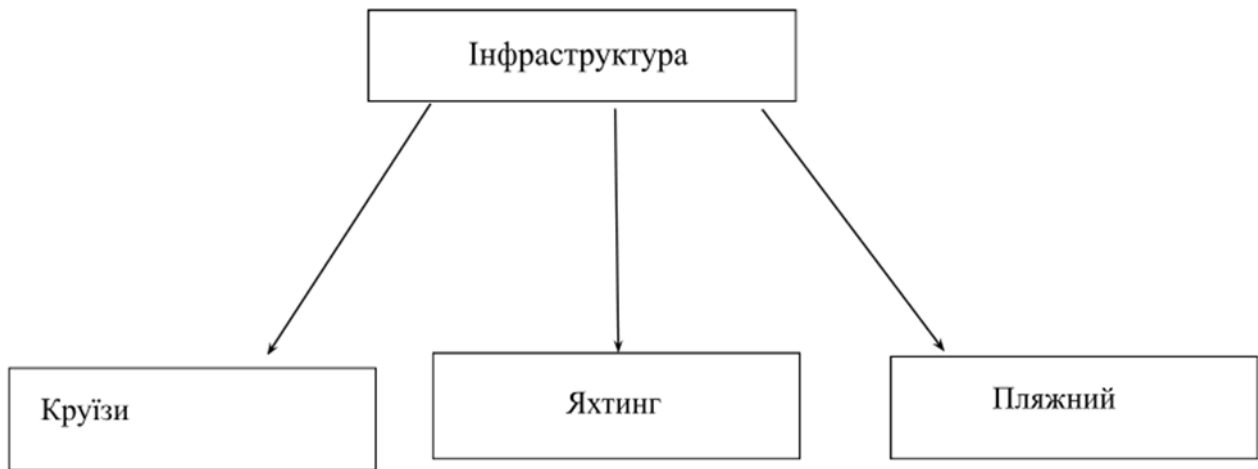

Рис 1.6 Інфраструктура основних морських круїзних послуг

Морський круїзний лайнер можна розглядати як своєрідне мініатюрне плавуче місто, здатне розмістити на борту від двохсот до п'ятисот-шестисот пасажирів, а також приблизно таку ж кількість персоналу та екіпажу. Відвідувачі лайнера забезпечуються комфортабельними каютами, що варіюються за рівнем зручностей відповідно до потреб мандрівників. На борту доступна широка інфраструктура розваг і послуг: ресторани, бари, кінотеатри, магазини та музичні салони, кількість яких може досягати кількох десятків. Просторі пасажирські палуби облаштовані відкритими та критими басейнами, соляріями, тренажерними залами й саунами. Протягом усього круїзу особливу увагу приділяють організації різноманітних культурних і розважальних заходів: екскурсійних програм, святкових подій, тематичних днів та інших активностей. Крім того, туристичні агентства нерідко пропонують спеціалізовані круїзи, які присвячуються професійним, пізнавальним чи просто цікавим тематикам. Платні послуги на борту включають доступ до спортивних тренажерів, ігрових автоматів, масажу, саун, а також перукарські послуги, роботу фотографів і поштових сервісів. До цього додається можливість скористатися послугами пральні та хімчистки або придбати продукти й товари в магазинах, кіосках і барах. В туристичних зонах оплата подібних послуг здійснюється відповідно до

чинного регламенту. Серед безкоштовних послуг пасажиром зазвичай пропонуються медичне обслуговування, бібліотека-читальня, доступ до кімнат відпочинку й дитячих кімнат, внутрішній телефонний зв'язок, телевізори у каютах та залах відпочинку, тренажерні зали, басейни, ванни і душові приміщення, використання шезлонгів, килимків, постільної та банної білизни. Крім того, мандрівники можуть отримувати інформацію у довідковій службі під час подорожей.

Платні послуги, доступні туристам за готівковий розрахунок, включають: використання спортивних тренажерів, ігрових автоматів, масаж, відвідування саун, послуги перукарів, фотозйомку, поштові послуги, послуги пральні та хімчистки, а також покупку продуктів і товарів у магазинах, кіосках і барах. У міжнародних туристичних зонах продаж продуктів і товарів у кафетеріях, барах та кіосках здійснюється відповідно до чинного регламенту оплати туристами. На кораблях туристи зазвичай отримують безкоштовно такі послуги: медичну допомогу, користування шафками (крім автоматичних), доступ до бібліотеки й читальної зали, кімнат відпочинку, дитячих кімнат. Також у вільному доступі знаходяться внутрішній телефонний зв'язок, телевізори в каютах та салонах, тренажерні зали, басейни, ванни й душові кабінки, шезлонги, килимки, постільна й банна білизна. Додатково надаються довідкові послуги інформаційної служби під час поїздок.

На рис. 1.7 представлено види круїзних морських послуг:

Рис 1.7. Види круїзних морських послуг

Джерело: складено автором

2 РОЗДІЛ

СТАНОВЛЕННЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКОГО КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ

2.1. Передумови розвитку круїзів у Середземномор'ї

Середземноморський регіон є одним із ключових напрямків у світовій круїзній індустрії завдяки сприятливим географічним, кліматичним і культурно-історичним умовам. Його унікальне розташування між трьома континентами — Європою, Азією та Африкою — забезпечує високу логістичну доступність і дозволяє поєднувати кілька країн та культур у межах одного круїзного маршруту.

Середземноморський круїз має глибоке історичне коріння, що сягає глибокої давнини. Навіть у давньогрецькі та римські часи морські подорожі використовувалися не лише для торгівлі чи військових цілей, а й для пізнання нових земель, культури та традицій. Хоча не було організованого туризму в сучасному розумінні, заможні римляни подорожували на човнах до приморських вілл або культурних центрів, таких як Афіни, Александрія чи Ефес, щоб відпочити.

Середземномор'я є колискою багатьох цивілізацій, що забезпечує туристам доступ до численних історичних та культурних пам'яток, таких як Колізей у Римі, Акрополь в Афінах та Саграда Фамілія в Барселоні та багато інших об'єктів. Гості лайнерів можуть поєднувати як пляжний відпочинок так і можливість відвідати цікаві екскурсії.

Не слід забувати, що маршрути в даному регіоні охоплюють як західну, так і східну частини регіону, включаючи Адріатичне море. Це дозволяє туристам відвідати різноманітні культури та ландшафти протягом однієї подорожі.

Середземномор'я є другим за величиною у світі ринком круїзних перевезень, що становить понад 16% річної пропускної здатності круїзів. Західне Середземномор'я є основним ринком, але перевантаженість спонукає до розгляду нових маршрутів у Східному Середземномор'ї та Чорному морі.

Важливе значення в географічних передумовах відіграють кліматичні особливості та компактність регіону. Середземне море є найбільшим внутрішнім морем у світі з площею близько 2,5 мільйонів км². Його основною перевагою є сприятливий середземноморський клімат, з теплим літом та м'якою зимою, дозволяє здійснювати круїзи протягом більшої частини року (від 8 до 10 місяців). У південних країнах, як-от Греція, Італія чи Туреччина, сприятливі умови зберігаються навіть у грудні.

Порівняно з океанами, це море, зазвичай закрите для виникнення штормів, що є важливим для круїзних турів. Також має спокійніші води, що зменшує ризик морської хвороби серед пасажирів. Крім того, короткі відстані між портами сприяють створенню насичених маршрутів з частими зупинками. Це постійний круїзний ринок з який має найвищий сезон влітку.

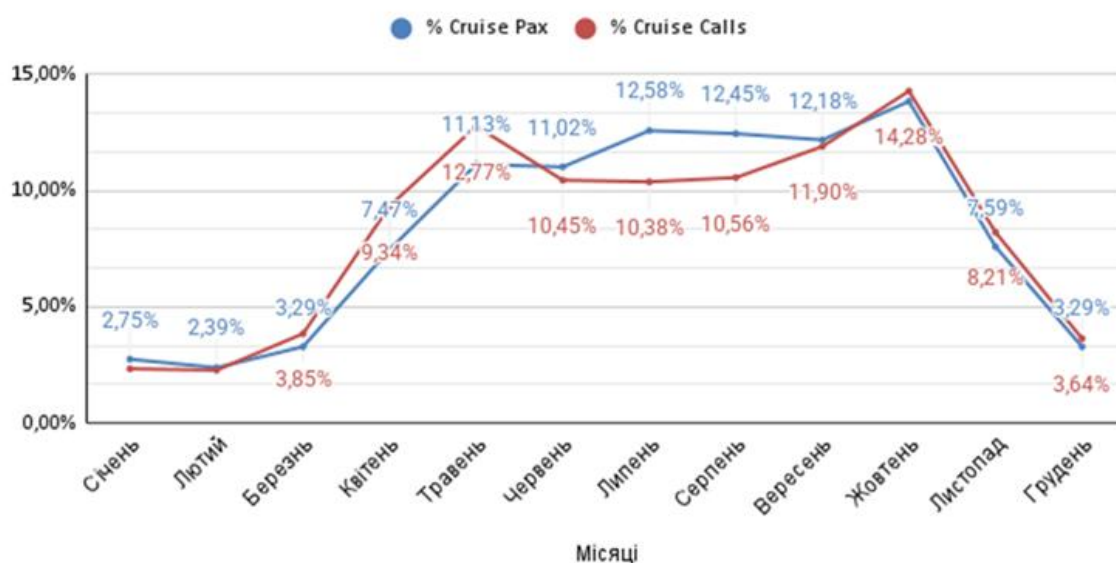

Рис.2.1 Частки круїзного трафіку на місяць (2023)

Складено автором [24]

У 2023 році Середземноморський круїзний сезон тривав з травня по жовтень. Весна (квітень–травень) та осінь (вересень–жовтень) були особливо популярними серед туристів завдяки помірним температурам (близько 20–25°C) та меншій кількості відвідувачів у портах.

У січні–березні, круїзна активність залишається на низькому рівні. Частка пасажирів у січні становить лише 2,75%, а кількість суднозаходів – 2,34%. У лютому і березні ці показники незначно зростають, через несприятливі погодні умови та обмеженим попитом у зимовий період. Загальна активність є мінімальна.

З квітня спостерігається стрімке зростання трафіку. Частка пасажирів збільшується до 7,47%, а суднозаходів – до 9,34%, такі дані показують про початок туристичного сезону. У травні та червні показники стабільно зростають, досягаючи 11,13% та 11,02% відповідно. Найвища активність припадає на період з липня по жовтень.

Найбільші частки пасажирів становлять у липні 12,58%, а в жовтні -13,84, що є найвідвідуванішими місяцями в сезоні круїзного туризму. Найбільша частка суднозаходів зафіксована у жовтні – 14,28%. Згідно дослідженням, у листопаді починається спад: у грудні пасажиропотік складає лише 3,29%, а частка суднозаходів – 3,64%. Це зумовлено завершенням туристичного сезону та поверненням круїзних суден до базових портів або інших регіонів.

Отже, круїзні перевезення в Середземному морі мають чітку сезонну структуру з піковими сезонами влітку та восени, що відповідає кліматичним умовам, туристичному попиту та календарю відпусток.

Середземноморський регіон окрім сприятливих природних передумов має ще унікальну культурну та історико-архітектурну спадщину, що є основою для пізнавального туризму, який є доповненням переважної більшості круїзів у цьому регіоні. Середземноморський регіон – це унікальний культурний простір, де протягом тисячоліть розвивалася багата цивілізація, яка мала глибокий вплив на розвиток людства. Від стародавнього Єгипту, Греції та Риму до Візантійської та Османської імперій узбережжя Середземного моря було колискою архітектурних і мистецьких досягнень. Пам'ять про славне минуле краю зберігають руїни стародавніх міст, середньовічні фортеці, монастирі, палаці та музеї. Середземномор'я має надзвичайно багату історичну спадщину

і приваблює мільйони туристів, які прагнуть відкрити витoki європейської та світової культури.

З-поміж основних країн, які включені до більшості круїзних турів екскурсійними маршрутами є Франція, Іспанія, Хорватія, Італія. Основні міста та об'єкти наведені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1. Міста та об'єкти пізнавального туризму, відвідування яких найчастіше включені до круїзних турів

Країна	Туристичні об'єкти
Іспанія	Барселона: Це місто вражає своєю архітектурою, представленою творіннями Антоніо Гауді, такими як собор Святого Роду та Парк Гуель. Також варто відвідати середньовічний квартал Баррі Готік.
Франція	Ніцца: Лазурний берег Середземного моря хизується своїми пляжами та пекучим сонцем Марсель: Розташований на півдні Франції і є одним із найвидатніших портів Європи з часів Середньовіччя. Місто добре відоме сьогодні своєю популярністю як напрямок для круїзних подорожей
Італія	Рим: Вічне місто пропонує безліч історичних пам'яток, включаючи Колізей, Римський Форум, Пантеон, Ватиканські музеї. Тут можна відчувати європейську культурну спадщину. Неаполь: Археологічне диво, де зберіглися руїни давньоримського міста, затопленого вулканічним попелом Везувія в 79 році н.е Савона: Це морський порт у регіоні Лігурія на півночі Італії. Савона, популярний порт для круїзних турів Західним Середземномор'ям, був місцем для торговельних суден із середньовіччя.
Греція	Пірей: Дуже популярний морський порт, розташований у регіоні Аттика в Греції. Будучи одним із найбільш переповнених портами Егейського моря з ранніх часів, Пірей знаходиться в 12 км від центру міста Афіни характеризуються як видатний порт для круїзних подорожей Грецією. Салоніки: Порт приймає круїзні лайнери, вантажні судна і поромні лінії. Розвивається як альтернатива Пірею.

	Родос: Великий туристичний і круїзний порт. А також це місто-фортеця включене до списку ЮНЕСКО. Корфу: Один із найпопулярніших круїзних портів у західній Греції. Відомий своєю архітектурною та історичною спадщиною.
Хорватія	Дубровник: є провідним круїзним напрямком у Хорватії, 80% трафіку припадає на хорватську частину Адриатики.

2.2. Головні напрями круїзних турів Середземномор'ям

Середземноморський круїз — це подорож Середземним морем із відвідуванням різних портів і пунктів призначення. Регіон відомий своєю багатою історією, прекрасними узбережжями та яскравою культурою, що робить його популярним вибором для мандрівників, які прагнуть відчувати найкраще в Європі та за її межами.

Середземноморські круїзні маршрути різняться за тривалістю, починаючи від коротких триденних подорожей до тривалих подорожей тривалістю два тижні або більше. Короткі круїзи підходять для новачків або тих, хто має обмежений час. Середні круїзи балансують між дослідженням і відпочинком. Довгі та розширені круїзи ідеальні для глибокого занурення в культуру та історію регіону. Адже під час зупинок у портах в морський тур також входять екскурсії в ближніх містах.

Табл 2.2 Популярні середземноморські круїзні маршрути

Маршрути	Тривалість	Країни/порти	Опис
Східно-середземно-морський шлях	з 7 до 12	Афіни(Греція),Санторін і,Миконос,Дубровник(Хорватія),Стамбул(Туреччина)	Цей маршрут ідеально підходить для любителів історії та пляжників

Західний Середземно- морський шлях	з 5 до 10	Барселона (Іспанія), Рим (Італія), Марсель (Франція), Канни і Канарські острова	Чудовий вибір для ентузіастів мистецтва та поціновувачів їжі. Маршрут Західного Середземномор'я пропонує яскраві міські пейзажі та доступ до всесвітньо відомих пам'яток
Південний середземно- морський круїзний маршрут (Північна Африка)	з 7 до 10	Марокко (Касабланка), Туніс (Ла-Гулет), Мальта (Валетта)	Цей маршрут прокладає шлях до Північної Африки.

Складено автором на основі [25]

Аналізуючи ресурс для бронювання морських подорожей «Center cruises» станом на 2025 рік бачимо, що чисельність круїзів в даному регіоні становить налічується 4357. Найбільшим попитом користуються круїзні маршрути тривалістю на 6-9 ночей (рис. 2.2.). Саме такий термін вважається найбільш оптимальним для даного виду відпочинку.

До маршрутів найпопулярніших круїзних лайнерів найчастіше входять такі порти як Барселона, Марсель, Генуя, Сицилія, Валетта, Чивітавеккія та Пальма-де-Майорка. Картосхему круїзної подорожі з відвідуванням цих портів представлено у додаток Б.

Світові компанії пропонують різні види типів морської поїздки, щоб задовільнити туристів всієї вікової категорії та підтримки їхніх різноманітності вподобань. Таким чином, пасажиропотік збільшується. А також поповнюється фінансова складова компанії. Це стимулює розвиток туристичної інфраструктури в портах заходу, підвищує зайнятість місцевого населення та сприяє економічному зростанню регіонів.

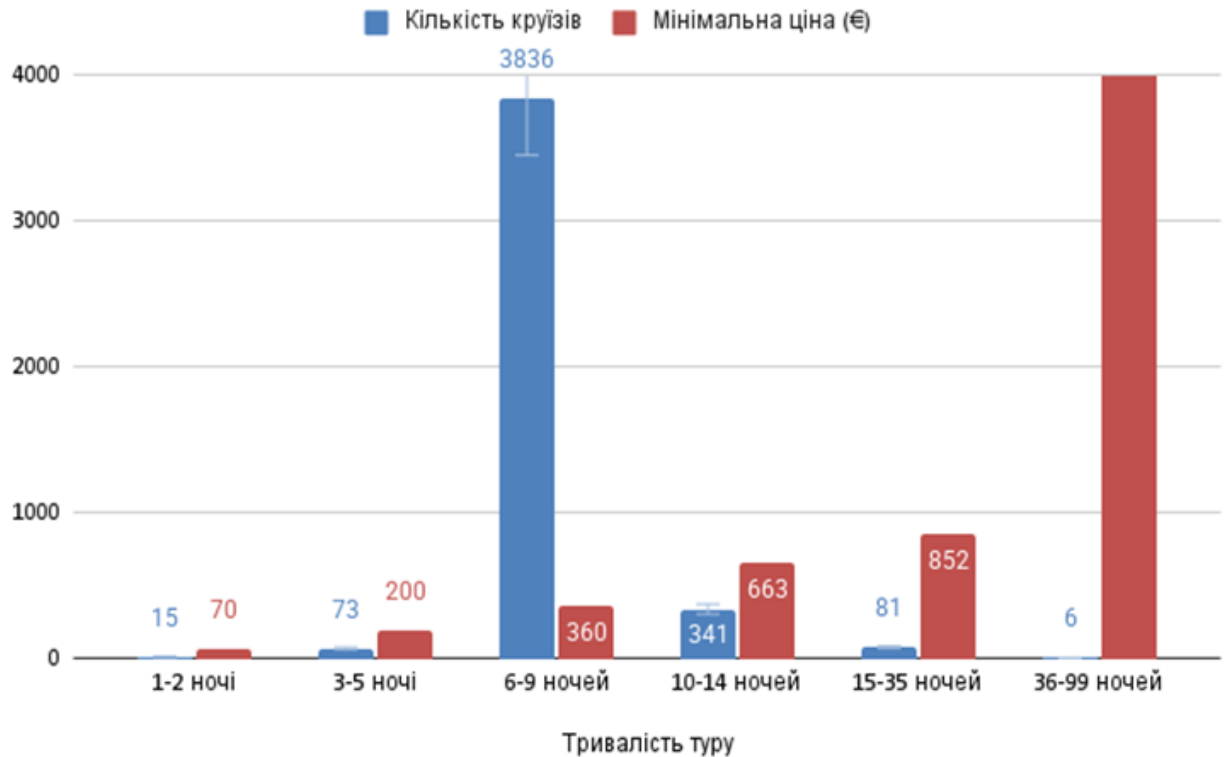

Рис.2.2. Розподіл кількості ночей і мінімальної вартості подорожі

Складено автором [8]

Крім того, розширення спектра послуг і маршрутів дозволяє круїзним компаніям зміцнювати свою конкурентоспроможність на світовому ринку.

Таблиця 2.4 Типи Середземноморських круїзів

Оглядові круїзи	Ці круїзи зосереджені на дослідженні найбільш знакових туристичних пам'яток і пам'яток Середземноморського регіону.
Круїзи на острів	Щоб відчувати красу та чарівність кількох островів, круїз на острів ідеально підійде.
Культурні та історичні круїзи	Для любителів історії культурні та історичні круїзи пропонують глибоке занурення в багату спадщину регіону та стародавні місця.
Розкішні круїзи та бутик-круїзи	Такі круїзи пропонують висококласний досвід із персоналізованим обслуговуванням, вишуканими стравами та розкішними номерами.

Пригодницькі та активні круїзи	Якщо туристи шукають пригод і адреналіну, то такий вид круїзу який пропонує такі види діяльності, як підводне плавання, піші прогулянки та водні види спорту.
--------------------------------	---

Складено автором на основі[3]

Останнім часом морські круїзи на малогабаритних парусних яхтах набувають дедалі більшої популярності. Існують два основні типи оренди таких суден: без екіпажу (бербоут-чартер) та із залученням екіпажу (тайм-чартер). Важливо зазначити, що при зупинці яхти в будь-якому іноземному порту для пасажирів зазвичай не виникає потреби у візі. Процедури прийому яхти відбуваються на добовій основі з використанням спеціального документа – так званого паспорта судна, виданого на власника судна або капітана (шкіпера).

2.3.Роль ключових компаній та портів Середземномор'я у розвитку круїзу в регіоні

Середземномор'я – дуже цінний район для туристів, який залучає сотні тисяч відвідувачі з усього світу, тобто з США, Японії, Китаю, Німеччини, Франції та Великої Британії. Привабливість якого складається не тільки з довгого туристичного сезону, а й багатой культурної спадщини. За рахунок припливу туристів порти мають змогу розвиватися та вдосконалюватися. Зазвичай морські порти, які обслуговують круїзні судна поділяються на три основні типи, так звані: порти приписки, порти заходу (транзитні порти) і гібридні порти. Порти приписки - це одиниці, звідки відправляються круїзні судна кінець круїзи і з цих причин, є готові надати повний комплекс послуг з прийому сотні тисяч туристів, таких як харчування, магазини, туристичні зручності та також багата пропозиція допоміжних послуг. Ці порти повинні мати ідеальну комунікаційну доступність: по повітрю, залізничні та автомобільні, з іншого боку, порти заходу надають в основному торгові та туристичні послуги для пасажирів круїзного судна. Поки гібридні порти поєднувати обидві ці властивості. Загалом порти приписки зазвичай розташовані в місцях зосередження туристів попиту, з унікальними

туристичними визначними пам'ятками, високим стандартом туристичних зручностей і з відповідною комунікаційною доступністю. [18]

Серед найважливіших портів приписки в Середземному морі: в Іспанії – Барселона, в Італії – Рим і Венеція, в Греції – Афіни, , а також Гранд Харбор на Мальті. У регіоні налічується 36 основних круїзних портів, з яких 75% розташовані в Італії, Іспанії, Франції, Греції та Хорватії.

Стан відіграє важливу роль у становленні круїзного бізнесу в тій чи іншій країні. Найбільш бажаним регіоном в Середземноморському басейні є саме Західне. Тримає темп розвитку і Східного. Спостерігається зосередження на рекламній і маркетинговій діяльності для підвищення задоволення людей на лайнерах. Швидке зростання та вдосконалення інфраструктури портів є важливою складовою для цього виду відпочинку.

Кількість пасажирів у портах Середземного моря (млн)

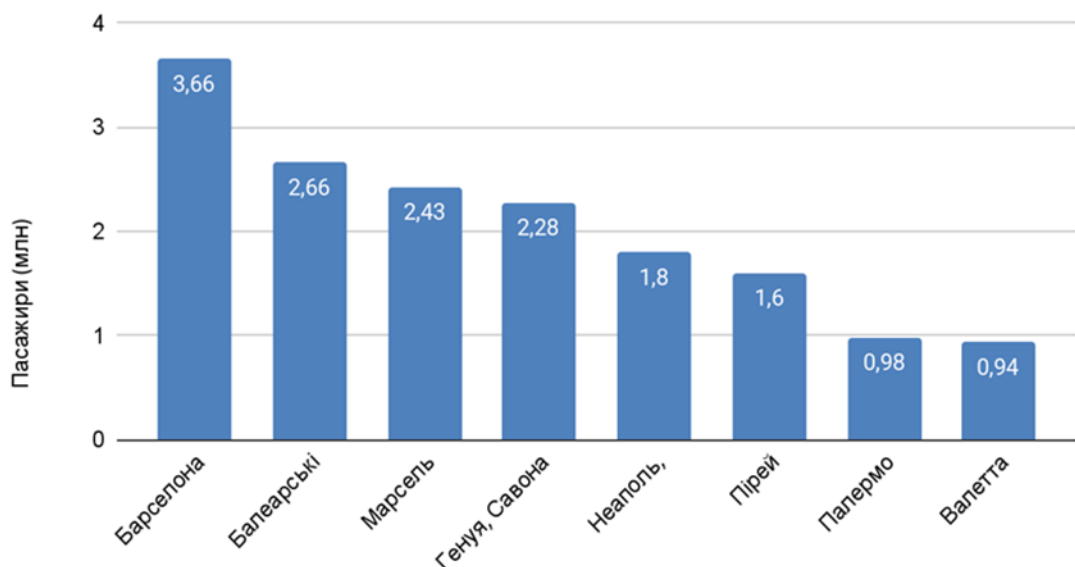

Рис 2.6 Кількість пасажирів (млн) в портах Середземного регіону

Складено автором [24]

Порт Барселони є головним круїзним портом у Європі та одним з найбільших у світі. Використовуваний як для портування додому, так і для транзитних заходів, адже приймає понад 3 мільйони пасажиропотоку на рік. У 2024 було зафіксовано 791 заходів круїзних суден. Порт сприяє

круїзній діяльності завдяки експлуатації кількох терміналів різного розміру. Схематичне розміщення терміналів зображено в додатку В.

В даний час більшість світових круїзних операторів належать компаніям зі США (приблизно 85% світового флоту). Виняток становлять компанія MSC Cruises та ряд невеликих регіональних операторів, які зареєстровані у Європі. Через популярність круїзів росте кількість нових судів, що запускаються щороку, розмір таких кораблів також збільшується. Круїзна промисловість налічує понад 50 круїзних ліній та 250 суден, на три великі компанії з 15 різними брендами припадало 75% частки ринку в 2018 р. На долю Carnival Corporation припадає 47,3% цього ринку з дев'ятьма моделями, у Royal Caribbean Cruises 25,8% частки ринку з трьома різними марками та Norwegian Cruise – майже 10% частки ринку.

Круїзні компанії світу поділяють на класи – «Стандарт», «Люкс», «Преміум». Серед найпопулярніших компаній класу «Стандарт» – знаменита своїми «круїзами у вільному стилі» Norwegian Cruise Line, Pullmantur Cruises, яка здобула популярність завдяки незмінній системі «все включено», Royal Caribbean International, у флоті якої – найбільші лайнери у світі, та Costa Cruises, одна з найбільш економічних круїзних ліній.

Компанії класу «Люкс» та «Преміум» вирізняються більшим спектром послуг, включених у вартість, та величезною різноманітністю сервісів. До першої категорії, зокрема, належать Cunard Line, яка пропонує справжні королівські круїзи, та Regent Seven Seas Cruises, в морських вояжах з якою можна насолодитися різноманіттям розваг. В сегменті «Преміум» можна виділити круїзи від Oceania Cruises з «розміреною розкішшю» на борту, атмосферні морські вояжі від Holland America Line та «елітні» подорожі з Compagnie Du Ponant.[30]

Світові компанії мають велику частку маршрутів по Європі. Одними із найвпливовіших є Royal Caribbean International. Це американська круїзна компанія зі штаб-квартирою в Майамі. Контролює 25,6% світового круїзного ринку. Всі судна, починаючи з 1991 року мають of the Seas в кінці назви.

MSC Cruises - круїзна компанія зі штаб-квартирою в Женеві, власником якої є материнська компанія Mediterranean Shipping Company S.A. заснована ще в 1970 році в Неаполі. MSC Cruises входить в топ-найбільших серед круїзних компаній.

Norwegian Cruise Line - заснована в 1966 році, яка зареєстрована на Бермудських островах і з штаб-квартирою в Маямі.

Детальніша інформація про кількість суден, пасажиромісткість та кількість пасажирів станом на 2025 рік представлена в табл. 2.7

Таблиця 2.7. Характеристика круїзних компаній

Круїзна компанія	Кількість суден	Пасажиромісткість	Кількість пасажирів
Royal Caribbean International	58	155,430	9,105,300
Carnival Corporation & plc	95	257,110	13,987,000
Norwegian Cruise Line	17	71,510	3,160,800
MSC Cruises	23	83,510	3,375,300
Viking Ocean Cruises	13	11,120	254,800

Складено автором [12],[13]

Згідно даним Carnival Corporation & plc є однією з найбільших круїзних компаній, як і за кількістю пасажирів (рис.2.8) так і за кількістю суден в світі. Згідно з даними, Carnival Corporation & plc є однією з найбільших круїзних компаній як за кількістю пасажирів (рис. 2.8), так і за кількістю суден у світі. Компанія об'єднує кілька відомих брендів, таких як Princess Cruises, Holland America Line, Costa Cruises та інші, що дозволяє охоплювати широку аудиторію на різних континентах. Її флот включає десятки сучасних лайнерів, які обслуговують популярні маршрути в Карибському басейні, Середземному морі, Північній Європі та інших регіонах, забезпечуючи високий рівень сервісу й комфорту для туристів.

Частки співвідношення пасажирів у % по круїзних лініях

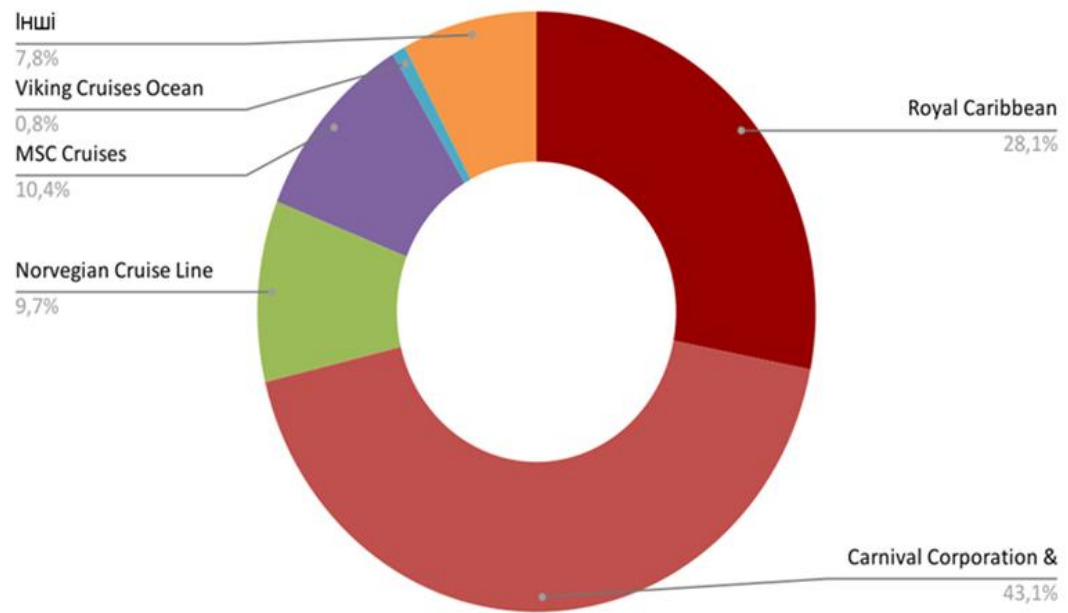

Рис 2.8. Частка пасажирів за круїзними лініями

Складено автором[12]

Аналізуючи ресурс для бронювання Center Cruises [8], робимо висновок, що найбільша кількість актуальних маршрутів по даному регіону представлена в MSC Cruises. Це найбільш популярна лінія по круїзах в Середземноморському регіоні. На другій сходинці — Norwegian Cruise Line, яка пропонує 293 морські подорожі. Найменше маршрутів представлено в Royal Caribbean International — 94.

Це стимулює розвиток туристичної інфраструктури в портах заходу, підвищує зайнятість місцевого населення та сприяє економічному зростанню регіонів.

свідчить про активну стратегію MSC Cruises щодо розширення своєї присутності в регіоні, орієнтацію на європейський ринок та зростаючий попит на круїзи саме в цьому морі. Водночас менша кількість маршрутів у Royal Caribbean може пояснюватися фокусом компанії на інших популярних напрямках, таких як Карибський басейн або Аляска.

Найпопулярніші круїзні компанії та їхня кількість маршрутів в Середземному морі на 2025 рік

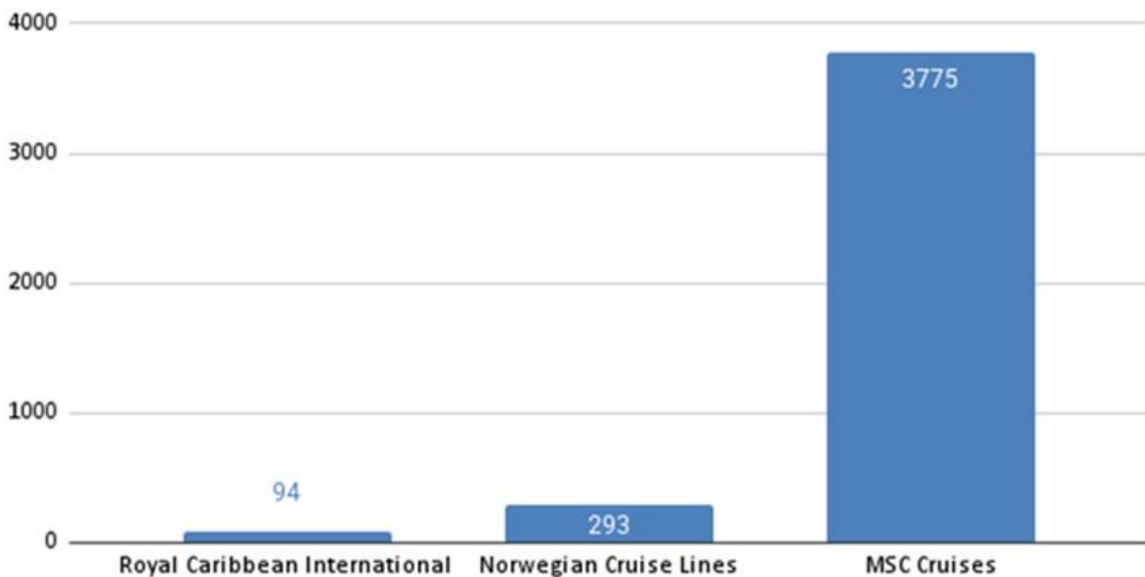

Рис. 2.9. Найпопулярніші круїзні компанії та їхня кількість маршрутів в Середземному морі на 2025 рік Складено автором [8]

На туристичному ринку послуг існує конкуренція між лайнерами. Наразі є 150 компаній, які будують все більші і кращі судна для приваблення туристів. Адже ці плавучі міста є і готелем, і рестораном, і де є розваги. В сучасному світі вони асоціюються з розкішшю і безпекою. І можуть вміщувати в собі більше ніж 8000 тисяч пасажирів.

Станом на 2024 рік найбільшим круїзним лайнером вважають Icon of the Seas, який був побудований в Фінляндії. Його будівництво обійшлося в 1,79 млрд доларів США. Вартість квитків варіюється від \$1 723 до \$2 639 на людину.

У 2025 році дохід світових океанських круїзних ліній від квитків і бортових витрат оцінюється в 72,5 мільярда доларів США (зростання на 7,7% порівняно з 2024 роком) із 33,7 мільйонами перевезених пасажирів на рік (збільшення на 4,9% порівняно з 2024 роком). [13]

Табл 2.10 Характеристика найбільших круїзних лайнерів

Круїзний лайнер	Круїзна компанія	Місткість, осіб	Коли був запусканий
Icon of the Seas	Royal Caribbean	7,600	Січень 2024
Sun Princess	Princess Cruises	4,300	Лютий 2024
Brilliant Lady	Virgin Voyages	2,700	Травень 2024
Queen Anne	Cunard Line	3,000	Травень 2024

Складено автором [11]

2.4. Розробка круїзного туру для людей з обмеженими можливостями

На сьогодні в світі з кожним днем стає все більше людей з обмеженими можливостями. Наша держава, на жаль, стала такою, де кількість таких людей є дуже великою через російську агресію. Саме це було стимулом для розробки круїзного туру, яким могли б скористатися такі люди.

Технологія створення туристичного продукту туристичним підприємством — це процес об'єднання різноманітних послуг і товарів (проживання, харчування, транспорт, екскурсії тощо) в єдиний комплексний тур. Програма туру формується з урахуванням побажань клієнтів, обраного маршруту та ресурсної бази регіону, яким цей маршрут проходить та наявних зручностей для людей з особливими потребами.

Принцип розробки туристичного продукту представлені на рис. 3.4.

Рис 3.4 Етапи розробки туристичного продукту Складено автором

Методика розробки турів ґрунтується на логічності побудови маршруту з урахуванням вищезазначених факторів та синхронності роботи як постачальників так і посередників в галузі туризму.

Інклюзивний відпочинок давно займає своє місце в створенні туристичного продукту. Хоча організація круїзної морської подорожі є дещо складнішим через деякі аспекти.

Розробка круїзного туру для людей з інвалідністю - важлива ініціатива, яка поєднує туризм і соціальну інклюзію.

Спочатку потрібно провести дослідження цільової аудиторії. Тобто визначити, для яких саме людей з інвалідністю: фізичні сенсорні (зір,слух), фізичні (пересування), конгїтивні.

Потім пошук комфортного судна, яке надає каюти для людей з інвалідністю. Наприклад, тур на 8 днів по Середземноморському регіоні від круїзної компанії Carnival Corporation & plc в 2026 році на лайнері Carnival Freedom(вигляд судна в додатку Г). Туристи відвідують такі порти як: Барселона, Марсель, Ліворно, Чивітавекк'я, Неаполь, Валетта, Барселона;[24]

Рис 3.5 Картосхема маршруту круїзу ‘8-денний Середземноморський тур з Барселони Іспанія’ Складено автором

На круїзному лайнері Carnival Freedom доступно 29 кают, адаптованих для пасажирів з обмеженими фізичними можливостями.

Carnival розподіляє адаптовані каюти на три основні категорії:

1. Повністю доступні каюти (FAC)

Призначені для гостей, які постійно користуються інвалідними візками або скутерами. Мають розширені дверні прорізи, достатній простір для маневрування, безпорогові душові кабіни, поручні та інші зручності.

2. Повністю доступні каюти з одностороннім підходом (FAC-SSA)

Мають доступ з одного боку ліжка, що зручно для певних конфігурацій кают. Також оснащені адаптованими ванними кімнатами.

3.Каюти з частковою доступністю (ААС)

Підходять для гостей, які не користуються інвалідними візками постійно, але потребують додаткових зручностей, таких як поручні у ванній кімнаті.

Кораблі оснащені ліфтами для людей з обмеженими можливостями на кожному рівні, оснащеними як тактильним керуванням, доступним для гостей, які користуються інвалідними візками, так і звуковими сигналами для гостей, які незрячі або мають обмежений зір.[8]

Калькуляція туру для групи людей з обмеженими можливостями включає в собі багато індивідуальних компонентів. Клієнту складають тур, де є можливість обирати, що саме йому потрібно. Ціна за каюту стартує від 1606 євро на двох. Ціна всього туру 1976 євро, яка може варіюватися залежно від категорії каюти та його наповнення. [7]

Таблиця 3.6 Компоненти туру та їх вартість

Складові туру	Ціна
Кабюта для людей з інвалідністю	1,606 євро Accessible Interior; 1893 євро Accessible Ocean View; 2707 євро Accessible Balcony
Харчування	Включено у вартість круїзу
Страхування	50 євро
Адаптований трансфер	50-100 євро
Супровід (при потребі)	Від 300-500 євро
Екскурсії	Окрема оплата (за к-стю турстів) від 50 євро
Збори/податки	100 євро
Напої	150 євро
Розваги	Включені (окремі за додаткову плату)

Адаптована кімната має збільшену площу каюти для вільного маневрування інвалідного візка, ширші дверні прорізи (від 81 до 86 см), безпороговий вхід у ванну кімнату. Адаптована ванна кімната: душова зона типу «roll-in» (в'їзд без сходинок), поручні біля умивальника, туалету та в душі, складне сидіння в душовій кабіні, душова лійка на гнучкому шлангу з можливістю регулювання висоти, дзеркала на зручному рівні, безпечне та зручне розміщення, ліжка на зниженій висоті або з можливістю регулювання,

доступні шафи з ручками на нижньому рівні, спеціальні кнопки виклику персоналу.

Рис 3.7. Каюта категорії ‘Accessible room’ (Interior) на офіційному сайті компанії Джерело [7]

Також є світлова та вібраційна сигналізація для пасажирів із порушеннями слуху, але це за запитом. Каюта має телевізор із субтитрами, місце для паркування мобільного скутера або візок.

Розробка екскурсійного маршруту. Не менш важливо доступність таких пасажирів до екскурсій. Окремо для них є можливість замовлення адаптованого трансферу для пересування по місту під час екскурсії. А також спеціалізований гід для людей з порушенням зору.

Окрема перевірка потребує інфраструктура портів для комфортного пересування. Барселона входить в одну з найкращих обладнаних портів і міст Європи. Має безбар'єрний доступ до терміналу та наявність спеціальних маршрутів на візках. Порт облаштований тактильною навігацією та вказівниками. А також надає широкий варіантів екскурсій для людей з інвалідністю. І має безпороговий громадський транспорт, який їздить біля порта. Інші порти в подорожі теж мають схожі доступні опції для легшого пересування.

Отже, такий круїзний тур є потрібним для багатьох. І буде актуальним і для українців, які постраждали внаслідок війни. Це забезпечить безбар'єрність соціума і туризму.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ В СЕРЕДЗЕМНОМОРСЬКОМУ КРУЇЗНОМУ РЕГІОНІ

3.1. Інновації та тенденції в круїзному туризмі

Круїзний туризм - є одним найдинамічнішим галузей в сфері туризму. І є універсальним видом туризму і трудомістким, адже поєднує в собі практичні всі його види, а також поєднує в собі готельне обслуговування, ресторанний бізнес, екскурсійну діяльність і розважальну програму.

Інвестування круїзних операторів в інноваціях є постійною підтримкою темпів для розвитку та вдосконалення даного продукту.

Аналізуючи дані Міжнародної асоціації круїзних ліній CLIA, то за останніх десятиліття пасажиропотік виріс з 17,8 млн до 32 млн. Туристи, які хочуть ще раз відвідати круїз становлять 82%. Така динаміка говорить про те, що навіть після важкого 2020, туристи знову почувають себе в безпеці та бажання відкривати нові місця. Вони очікують високий рівень обслуговування, але і також впровадження нових інновацій.

Зміни стосуються особливо здоров'я та безпеки людей, дотримання гігієнічних правил та контролю за можливими захворюваннями. Туристи очікують більш просторі каюти та зони громадської зони.

Основні тенденції, які впроваджуються:

1.Зміна цільової аудиторії. Це поява більш молодого та активного споживача, який потребує безпечного, сучасного і головне надійного часу проведення на лайнері. Адже приблизно 67% є поколінням X або молодшими. Вік середнього пасажир становить 46.6 років. Слід, також звернути що пенсіонери складають також вагому частку в подорожі.[22]

Слід звернути, більше на пригодницький і активний підхід до екскурсій і послуг, що надають на борту. І надавати перевагу розвитку соціальних мереж для залучення молодих людей.

Розподіл по віку пасажирів в 2024 році

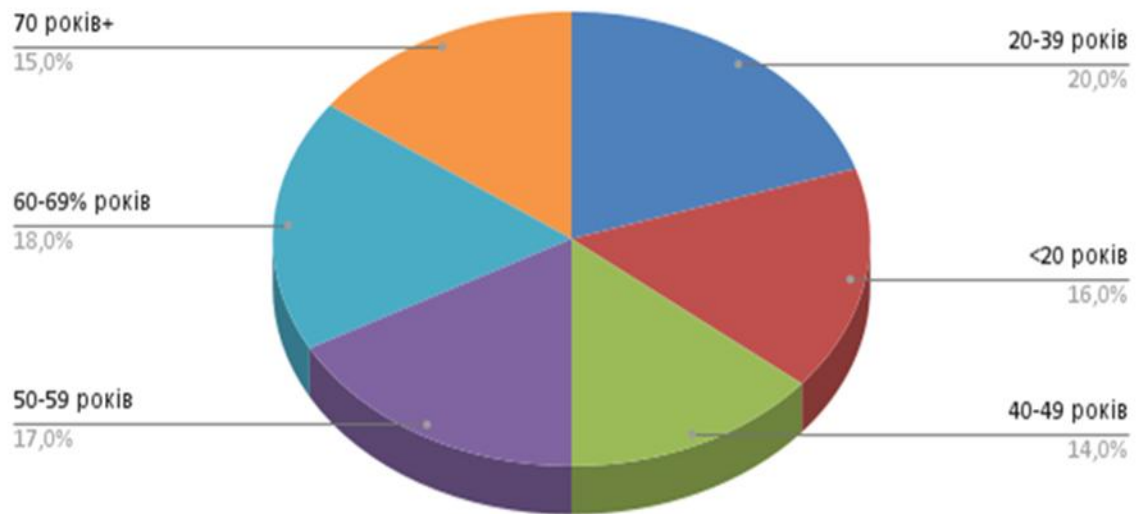

Рис 3.1 Розподіл по віку пасажирів в 2024 році Складено автором [22]

2. Розширення варіантів морських подорожей для повторного відвідування. Наприклад, короткі маршрути користуються популярністю, хто хоче спробувати такий відпочинок вперше. Такі туристи хочуть витратити менше грошей і часу для дослідження. А більш тривалі маршрути можуть підійти для старших та вимогливих людей. Тобто є величезний діапазон для вибору, що залучає нових пасажирів.

3. Великий попит на одномісні каюти і зростання індивідуальних круїзів. Це може бути пов'язано з безпекою здоров'я (досвід з COVID-19), тенденцією подорожей самотійно.[9]

Згідно з статистикою 2025 Cruise Lines International Association, туристи які вперше в круїзному туризмі, зросла з 24% (2019) до 31% в 2024 році. [22]

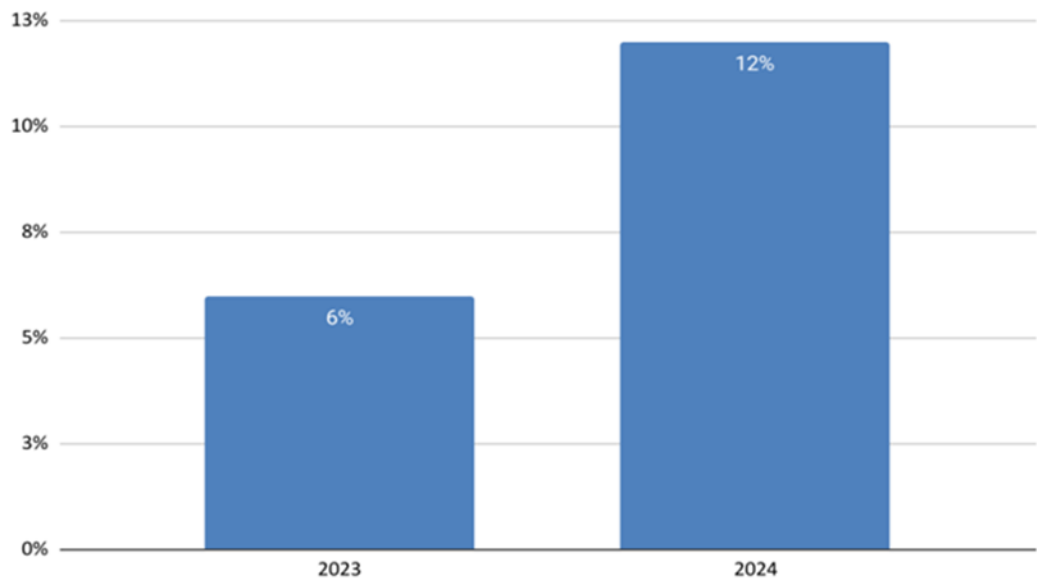

Рис.3.2. Порівняння кількості відсотків туристів, які вперше спробували круїзний туризм. Складено автором [22]

Оператори бачать всі ці зміни і збільшують такий вид кают, який задовольняє потенційних клієнтів. Що показує адаптивність компаній до нових вимог в круїзному бізнесі.

Згідно з звітом про стан круїзної індустрії за 2025 рік [22], 12% мандрівників на судні вирішили подорожувати самі в 2024, а в 2023 такі кількість становила 6%.

4. Зростання відповідальності до навколишнього середовища. Тобто пасажери мають екологічну свідомість і надають перевагу круїзним компаніям, які розділяють захист природи. Наприклад, це може включати перехід на біопаливо, зменшення викидів, також використання енергозберігаючих пристроїв [9].

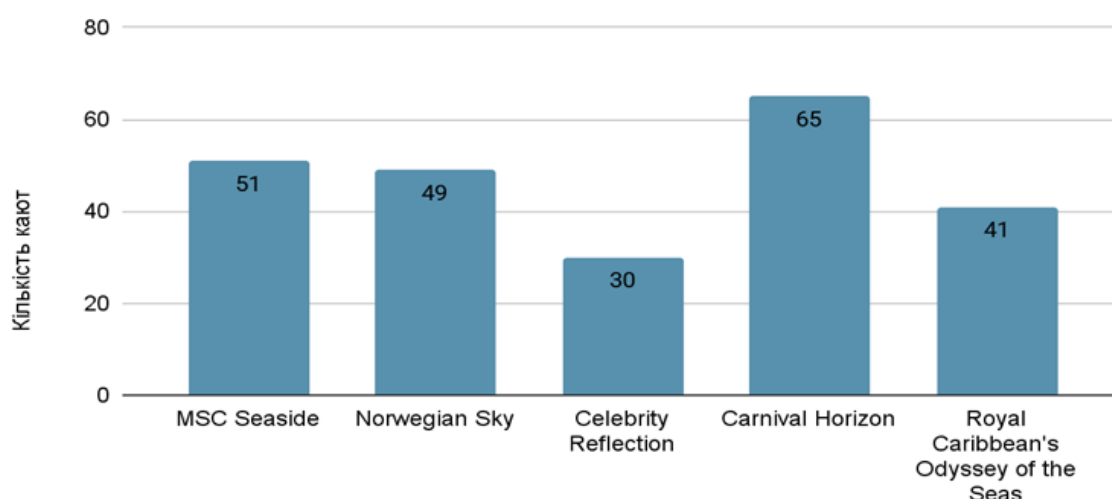
15 % суден які будуються до 2028, будуть використовувати акумулятори з накопичувальним або паливними елементами, щоб забезпечити гібридну енергетичну енергію.

5. Зростання кают для людей з обмеженою мобільністю. Це дозволяє збільшити та значно розширити пасажиропотік.

Наприклад, в лайнері Carnival Corizon представлено 65 кают для людей з обмеженими можливостями. Це одна із найвищих кількостей таких адаптованих кают серед всіх круїзних суден. Також варто зауважити, що дані каюти також можна використовувати для розміщення й звичайних пасажирів.

Кожна круїзна компанія може мати різну характеристику для таких особливих кают. Наприклад, каюти MSC Cruises облаштовані широкими дверними отворами без порогів та країв, відкидні душові лавки, доступні балкони, нижні штанги для шаф. Для мандрівників з вадами зору можуть використовувати дверні таблички шрифтом Брайля, розмітку поручнів та покажчики напрямку. Є

Кількість кают для людей з обмеженими особливостями по лайнерах

перекладачі, які доступні для допомоги гостям з вадами слуху під час круїзу.[3]

Рис 3.3.Кількість кают для людей з обмеженими особливостями в лайнерах

Складено автором [3]

6. Збільшення попиту до експедиційного круїзу. А найбільший інтерес складає до Антарктиди та Галапагоських островів. Такий популяція почалась ще в 2023 році і продовжує зростати. [9]

7. Круїзи, орієнтовані на жінок. Кількість жінок подорожує збільшуватися, тому круїзні лінії створюють маршрути, в які можна вирушити у компанії подруг. На круїзних лайнерах також проводяться спеціальні заходи для жінок, такі як виставки, панельні дискусії та екскурсії до підприємств, якими керують жінки. Оператори гарантують безпеку та комфорт під час подорожі [9].

Круїзна індустрія продовжує високе зростання та гнучку адаптацію до сучасних викликів та потреб споживачів туристичного продукту. Серед найважливіших - це увага до навколишнього середовища. Адже морські подорожі завдають багато проблем для природи через свою масовість. Також зростання до інклюзивного туризму. Зараз сучасні лайнери це не тільки спосіб пересування, але багатофункціональний туристичний продукт. Провідні оператори намагаються поєднати в ньому комфортабельність, сучасність та відповідальність перед довкіллям.

Круїзний бізнес не може залишати без уваги інновації, які є в світі. Адже потрібно активно інтегрувати всі види новинки, щоб залучати пасажирів і створювати незабутні враження.

Найпростішим способом є розробка та вдосконалення нових послуг. Це можуть бути як і створення нових маршрутів, екскурсій та впровадження цікавих блюд для дегустації, наприклад можливість спробувати молекулярну кухню.

Технологічні інновації це впровадження нових технологій у виробничий процес, покращення продуктів чи послуг та зниження витрат.

Одним із найновіших та найбільших нововведень, що вразили круїзну індустрію є додавання доступу до Інтернету Starlink. Хоча перше інтернет-кафе було встановлено в 1999 році на одному із лайнерів компанії Norwegian Cruise. До цього інтернету не було. Можна було надіслати телекс або здійснити дорогий телефонний дзвінок. У відкритому водному просторі туристи були поза мережею досяжності.

В 2000-х мережа Інтернет стала покращуватися на бортах. Крім дорогого тарифу, це був дуже повільний процес. Хоча інтернет Starlink є повільшим, ніж на суші, він є доволі хорошим. А доступність сягає по всьому борті. І звісно, така інновацію змінила круїзний бізнес. Багато морських операторів тепер мають змогу пропонувати так звану 'робота з океану'. Тобто бізнес пасажирів можуть працювати з лайнерів і залишатися в межі досяжності.

Наступним в сфері технологій є керування круїзом через додаток. COVID-19 став поштовхом для вдосконалення своїх додатків для виконання різноманітних функцій, що насамперед обмежує контактування між людьми.

Така опція розроблена вже на багатьох круїзних ліній Carnival, MSC, Norwegian та Royal Caribbean та інших. Це дозволяє пасажирів вносити різноманітні зміни до свого круїзу до та під час перебування на борту. Можна переглянути баланс поточного балансу бортового рахунку, бронювання екскурсій на березі та спеціалізованих ресторанів і обслуговування номерів.

Також технологія Meddallin, дозволяє пасажирів повністю відмовитися від традиційної картки-ключа на користь невеликого носимого диска, який відчиняє двері кают, надає краще знаходити ваше місцезнаходження, щоб доставити їжу і навіть дозволяє безконтактно стягувати плату за товари, придбані у вибраних магазинах і пов'язується з банківськими картками.

Приблизно 25 років назад круїзна лінія Norwegian Cruise Line запровадила більш фрістайл-круїзи. До того часу встановлений час обіду та ввечері був звичним явищем. Дрес-коди повинні регулюватися та суворо дотримуватися. І ця компанія позбулася часу обіду, скасувала обов'язкові офіційні вечори на користь більш розслабленого дрес-коду та більш гнучких необов'язкових вечорів. Це дозволило туристам обідати з ким і де вони бажали, і насамперед коли. Так покращились спеціалізовані ресторани, створюючи альтернативні за додаткову плату. Таке рішення стало початком нового життя на лайнерах. Послугувало популярності круїзної подорожі для родини кількох поколінь і сім'ями з дітьми.

Круїзне судноплавство має величезний вплив на навколишнє середовище і інновації, які стосуються на зменшення викидів в атмосферу чи відходів гостро стоять в ряду впровадження. Найбільш поширеним є використання гібридних систем, які працюють від електроенергії, і допомагають із зменшення викидів. Також до цього стосується наявність відновлювальних джерел енергії, таких як сонячна чи вітрова.

3.2. Просування туристичного круїзного продукту

Ефективне просування круїзного продукту є важливою складовою для успішного функціонування круїзних операторів на туристичному ринку послуг. Особливо, в сучасних умовах - великої конкуренції.

Одним із найдавніших та найпростіших методів просування це - реклама. Також вважається найефективніших способів розповісти покупцеві про нові товари і послуги. Тут відбувається процес не тільки встановлення зв'язку між продавцем і споживачем, але й інструмент що забезпечує просування товару покупцеві. Реклама надає всі деталі туристичного продукту, їх якість, умови споживання. І тим самим, підштовхуючи потенційного туриста купити саме цей круїз.

Це метод стимулювання збуту, який відмінно від особистих продажів, не пов'язаних з прямим спілкуванням між продавцями і покупцями. Спілкування в основному здійснюється через ЗМІ (газети, журнали, радіо і телебачення).

Для просування туристичної послуги комбінують різні вид. Найвідоміша - це традиційна реклама.

- Друкована реклама. Сюди відносять брошури, буклети, рекламні листівки, тематичні журнали.

- Реклама в пресі (журнали, газети). Головна перевага, це залучення в широкому охопленні аудиторії на ринку

- Реклама на радіо. До безумовних переваг радіореклами варто віднести широке охоплення і велику аудиторію слухачів, можливість використання аудіоефектів і музики як способів залучення уваги радіослухачів, найбільша

повторюваність рекламних повідомлень протягом дня. Особливо, це актуально в портових містах або на палубах лайнерів.

-Реклама в мережі Інтернет є одним із найдинамічніших чинників для охоплення покупців. Адже зараз Інтернетом користуються майже всі вікові категорії, які складають пасажиропотік на лайнерах. Це такі як покоління X, бейбі бумери, мілленіали та покоління Z.

Такий складний продукт потребує не тільки високу якість обслуговування, але й налагоджену комунікацію з цільовою аудиторією. В світі соціальних мереж та швидкого спілкування в месенджерах особиста сторінка круїзної компанії чи її веб-сайт є чи не ледь найпотрібнішою в популяризації себе та свого бренду. Туристи насамперед, щоб дізнатися деталі туру шукають сторінку в будь-якій соціальній мережі або веб-сайт. Таким чином можуть вибрати круїз, який їм найбільше підходить.

Хоча кожне покоління може не використовувати однакові сервіси соціальних мереж або не отримувати новини в соціальних мережах, бейбі-бумери, покоління X, мілленіали та покоління Z дуже активні на платформах соціальних мереж.

Бумери можуть надавати перевагу новинам та розвагам через традиційні медіа-джерела, але вони все ще дуже активні на Facebook та YouTube. Покоління X має поєднання медіа-звичок як мілленіалів, так і бейбі-бумерів. Як і бейбі-бумери, покоління X дуже активне на Facebook та YouTube: 74% покоління X активні на Facebook, а 70% покоління X на YouTube. Мілленіали вважаються піонерами соціальних мереж і активні на більшості платформ, особливо в Instagram, Facebook та Twitter. Найкращий спосіб звернутися до покоління Z – це через TikTok, YouTube, Spotify та Twitch.[1]

Не слід забувати про вплив інфлюенсерів в сучасному світі. Відомі блогери після відвідування туру, діляться враженнями та діляться контентом з подорожі, що підвищує інтерес їхніх читачів до купівлі круїзу.

Залучення агентств та просування через туристичних агентів також має вагому частку. Особливо, хто хоче вперше поїхати в такий вид відпочинку.

Співпраця круїзних ліній та туристичних агентів є важливою складовою для просування. Агент визначає потребу та мотивацію і пропонує актуальні круїзи в тому регіоні, який найбільше цікавлять клієнта.

3.3. Проблеми Середземноморського круїзного регіону

Через велику надмірність споживання такого виду туризму існують ряд нагальних проблем. Найбільшою проблемою зараз є забруднення навколишнього середовища та водойм у портах, в яких мають зупинки лайнери. Особливо, це стосується Барселону, Чівітавекк'я та Пірея. Вони входять в 3-ку найбрудніших портів Середземноморського басейну. Також слід згадати про Венецію, яка була найбільш забруднена круїзними суднами в 2019 році. В 2021 керівництво видало заборону на захід великих круїзних суден. Це дало позитивний фактор, адже відбулось 80-відсоткового зниження викидів оксиду сірки. Такі ж обмеження відбулись як в Дубровнику, Санторіні, Пальма-де-Майорка. Мер Барселони також закликав зменшити кількість суден. Порти можуть значно знизити рівень забруднення, змусивши судна підключатися до електрики в порту замість того, щоб запускати свої двигуни, таким чином, підтримуючи використання палива з нульовим рівнем викидів. У той час як реалізуються ініціативи сталого розвитку, круїзні судна продовжують викликати занепокоєння щодо навколишнього середовища. Вуглецевий слід галузі, управління відходами та забруднення води - це сфери, які потребують постійного вдосконалення. Норми та стандарти щодо скорочення викидів стають суворішими, що змушує круїзні компанії інвестувати в чистіші технології та практики. Встановлення балансу між зростанням і стабільністю є серйозним викликом для галузі.

Але останніми роками з природними проблемами ситуація стає краще. Зараз майже всі круїзні лінії обирають використання LNG для всіх нових суден, які будуються в майбутньому. Зріджений природний газ – це природні гази, які видобуваються з ядра Землі, а потім переохолоджуються, щоб стати зрідженим природним газом. Цей зріджений стан робить газ без запаху, безбарвним,

нетоксичним. Переваги використання вражають, оскільки він створює дешевший, ефективніший та екологічніший газ. Такий вид газу не виділяє сірки, має на 99% менше викидів твердих частинок, на 85% менше викидів оксиду азоту та на 25% менше викидів парникових газів. Використання ЗПГ також призведе до тривалішого терміну служби з меншим зносом двигуна, нижчими витратами на обслуговування та чистішими викидами. Для існуючих суден вартість переходу на ЗПГ була б занадто значною, тому круїзні лінії шукають інші методи для цих суден, такі як системи очищення вихлопних газів.

Крім того, все більше суден оснащуються передовими системами очищення стічних вод, щоб забезпечити якість очищених стічних вод, та мають можливість підключення до берегової електромережі, що дозволяє суднам вимикати свої двигуни та використовувати чистішу енергію, доступну в портах, зменшуючи викиди та шкідливі токсини.[26]

Круїзу діяльність, звісно, змінив і COVID-19. Окрім того, що відбулось відміна круїзів, яка принесла великі збитки і втрату роботи. Тільки в Європі, за оцінками, було втрачено понад 200 000 робочих місць, які прямо чи опосередковано залежать від галузі.

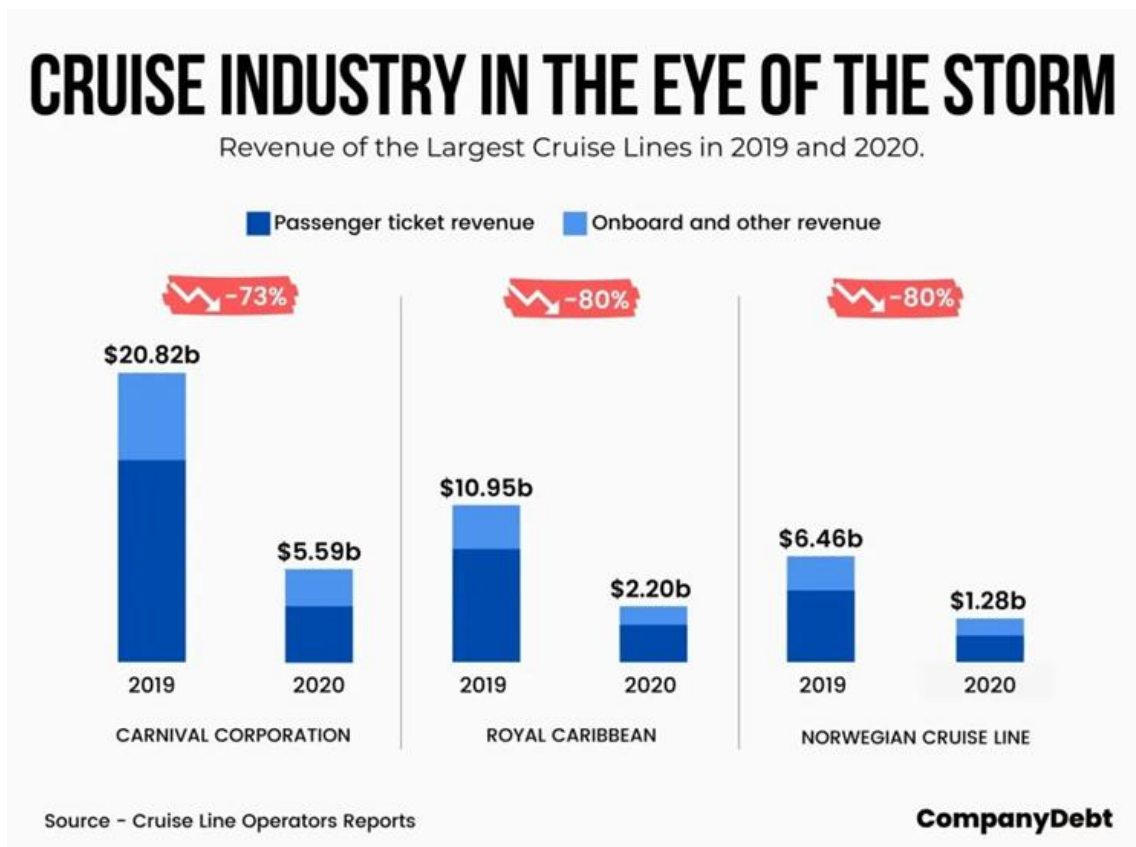

Рис.3.4. Порівняння доходу круїзних компаній в 2019 і 2020

Джерело [15]

Звіт про прибутки Carnival Cruises за другий квартал 2020 року показує, наскільки сильно постраждав найбільший оператор у галузі круїзних ліній. Компанія повідомила про чистий збиток у розмірі 4 мільярдів доларів за цей період та зниження доходів на 85% порівняно з другим кварталом 2019 року. Звіти також показують, що компанія витрачає 650 мільйонів доларів щомісяця, поки її судна стоять у доках, що спонукало її продати або зняти на металобрухт шість суден зі свого флоту як захід скорочення витрат[15].

Перед індустрією постали нові проблеми. Насамперед, про безпеку і здоров'я пасажирів. Одним із суворих правил було саме круїзів. Адже це майже закрите середовище і часте контактування з людьми. Тури не відбулися майже до середини 2021 року.

Пізніше активно почалося будівництво нових суден, які мають більш просторі місця на лайнерах, створення додатку для дистанційного керування

багатьма процесами. Оператори ретельніше перевіряти своїх працівників та туристів за станом здоров'я.

Надмірний туризм може призводити напружує місцеву інфраструктуру, впливає на якість життя мешканців і призводить до сильних заторів на дорогах. А також перенаселення міст чи портів в пік сезону, що може призводити до незадоволення місцевого населення.

Геополітичні питання в світі є не менш важливими. Адже конфлікти чи суперечки в певному регіоні можуть призводити зміни маршруту і графіків лайнерів. Компанії повинні стежити за геополітичним ландшафтом, щоб подбати про безпеку гостей.

ВИСНОВКИ

Круїзний туризм не перший рік утримує великий попит на здійснення різноманітних турів, які щороку відвідують мільйони туристів.

У процесі досягнення поставленої у роботі мети виконані наступні завдання:

1. За результатами проведення дослідження розкрито сутність та проаналізовано теоретичні засади, розвиток та становлення круїзного туризму в Середземноморському басейні, й зазначили що круїзна індустрія цього регіону є популярна та постійно розвивається.

2. Формуванню Середземноморського круїзного регіону сприяла низка чинників, з-поміж яких найбільш вагомими є кліматичні особливості та історико-культурна спадщина регіону. Охарактеризували історичну спадщину, яка відіграє велику роль в популярності круїзів в цьому регіоні.

3. Описали особливості організації різних типів круїзів (річкових та морських). Адже це багатофункціональний туристичний продукт, який надає можливість розвитку й іншим видам туризму. З'ясували роль ключових компаній і портів у розвитку цього туризму. Круїзні лінії здійснюють щороку більше ста маршрутів, які приносять високий дохід для країн, а також надають багато робочих місць. Розглянули просування даного туристичного продукту. Визначили, що традиційна реклама і співпраця з туристичними агентами є найбільш ефективна.

4. З огляду на зростаючу кількість людей з обмеженими можливостями ми спробували запропонувати круїзний тур для людей з обмеженими можливостями по Середземноморському регіону. Проаналізовано сучасні стан суден для людей з інвалідністю, вимоги до доступної інфраструктури, етапи формування маршруту та підходи до забезпечення комфорту і безпеки пасажирів.

5. Охарактеризували інновації та тенденції, які використовують круїзні оператори в своїй роботі. Зазначили, що це надзвичайно важливо для розвитку і популяції морських подорожей. Розкрили проблеми. Найбільш важливою зараз є забруднення навколишнього середовища лайнерами, велике перевантаження в

морських портах. Проте тенденція, щодо впровадження технологій, які зменшують негативний вплив є високою. В майбутньому це забезпечить позитивний вплив на природу. І сприяє ще більшому розвитку. Перехід до сталого круїзного туризму — необхідна умова збереження довкілля

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 12 Captivating Marketing Ideas to promote in your cruise line. Режим доступу: marketing.sfgate.com/blog/marketing-ideas-to-promote-your-cruise-line (дата звернення: 25.05.2025)
2. Best Cruises for People With Disabilities. Режим доступу: <https://enablingdevices.com/blog/best-cruises-for-people-with-disabilities/> (дата звернення: 23.05.2025)
3. Best Western Mediterranean Cruises: Режим доступу: <https://thecruisingcompanion.com/best-western-mediterranean-cruises-journey-through-sunlit-shores/> (дата звернення 21.05.2025)
4. Butler M. Worldwide Cruise Ship Activity / M. Butler. – Madrid: World Tourism Organization, 2003. 216 p.
5. Camire D. Rule change could alter cruise industry / D. Camire // The Honolulu Advertiser. 2008. № 11. P.1-2.
6. Carnival Corporation. Опис кают для людей з інвалідністю Режим доступу: https://www.carnival.com/about-carnival/special-needs?utm_source= (дата звернення: 28.05.2025)
7. Carnival Corporation. Офіційний сайт. Режим доступу: <https://www.carnival.com/itinerary/8-day-mediterranean-cruise/barcelona/freedom/> (дата звернення: 28.05.2025)
8. Center Cruise. – Режим доступу: <https://center.cruises/uk/cruises-sea/region-mediterranean/>
9. Cruise Booking – Офіційний сайт. – Режим доступу: <https://www.cruisebooking.com/>, (дата звернення: 19.05.2025).
10. Cruise Industry Present Day & Forecast. Режим доступу: <https://expediafranchise.com/cruise-industry/cruise-industry-update/> (дата звернення: 30.05.2025)
11. Cruise Industry Statistics and Facts For 2024 // *Cruise Mummy*. – Режим доступу: <https://www.cruisemummy.co.uk/cruise-industry-statistics-facts/>, (дата звернення: 19.05.2025).

- 12.Cruise Market Watch. Capacity – Режим доступу: <https://cruisemarketwatch.com/capacity/>, (дата звернення: 19.05.2025).
- 13.Cruise Market Watch. Market Share – Режим доступу: <https://cruisemarketwatch.com/market-share/>, (дата звернення: 19.05.2025).
- 14.Diedrich A. Cruise ship tourism in Belize: The implications of developing cruise ship tourism in an ecotourism destination / A. Diedrich // *Ocean and Coastal Management*. 2010. Vol. 53. P. 234-24
- 15.Has the Cruise Industry Been Hit by the Perfect Storm? Режим доступу: <https://www.companydebt.com/articles/covid-19-effects-on-cruise-industry/> (дата звернення: 30.05.2025)
- 16.Icon of the Seas: Redefining the Future of Cruise Travel Режим доступу: <https://www.puertoplatadr.com/cruiseports/news/icon-of-the-seas/> (дата звернення: 30.05.2025)
- 17.Karuk M., Chala K. *History of tourism*. – Режим доступу: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6245de2c-6e07-4cea-ab68-7bb9cf5223c2/content>
- 18.Kizielewicz J. The Mediterranean Sea Region – the leader in the cruise ship tourism in Europe // *Zeszyty Naukowe Akademii Morskiej w Gdyni*. – 2013. – № 36(108), z. 2. – S. 80–88.
- 19.MSC Cruises. – Режим доступу: <https://mscruise.com.ua/ua/liners/> (дата звернення: 17.06.2025).
- 20.Number of cruise passengers at Mediterranean ports from 2000 to 2023 // *Statista*. – Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/629311/cruise-passenger-movements-in-the-mediterranean/>
- 21.Number of cruise passengers at selected Mediterranean ports in 2019 and 2020 // *Statista*. – Режим доступу: <https://www.statista.com/statistics/386715/lead/leading-mediterranean-cruise-ports-passenger-numbers/>
- 22.State of the Cruise Industry Report 2024_updated 050824_Web. Режим доступу: <https://cruising.org/> (дата звернення: 23.05.2025)

23. Terminalization of Cruise Ports: Port of Barcelona Режим доступу: <https://porteconomicsmanagement.org/pemp/contents/part4/terminals-and-terminal-operators/terminalization-cruise-ports-barcelona/> (дата звернення: 30.05.2025)

24. The Association of Mediterranean Cruise Ports. – *MedCruise Statistics Report 2023*. – Режим доступу: <https://www.medcruise.com/news/3d-flip-book/medcruise-statistics-report-2023>

25. The Ultimate Guide to Mediterranean Cruise Itineraries: Discover the Best Routes and Destinations. – Режим доступу: <https://thecruisingcompanion.com/the-ultimate-guide-to-mediterranean-cruise-itineraries-discover-the-best-routes-and-destinations>

26. Аксютін Л. Р. Організація морських перевезень. – Одеса: Ламстар, 2000. – 72 с.

27. Захаріна А. Г. Визначення сутності та особливостей круїзного туризму / А. Г. Захаріна // *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. – 2013. – № 3 (72). – С. 39–43.

28. Зацепіна Н. О. Історія виникнення та сучасний стан круїзного туризму в світі / Н. О. Зацепіна // *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету*. – 2012. – Вип. XXXIV. – С. 232–234. – Режим доступу: <https://old.istznu.org/page/issues/34/zatsepyna.pdf>, (дата звернення: 11.04.2024).

29. Зима А. Г., Лісіцина І. І. Особливості та розвиток транспорту в туризмі: препринт. – Харків: Вид-во ХНЕУ, 2010. – 310 с.

30. Круїзні компанії світу // *InFlot Cruises*. – Режим доступу: <https://inflotcruises.com/ua/news/view/kruizni-kompanii-svitu>, (дата звернення: 19.05.2025).

31. Середземноморський круїз (7 ночей Марсель, Генуя, Чівітавекк'я, Палермо, Ібіца, Валенсія, Марсе). Режим доступу: [https://center.cruises/uk/cruise-30873571-msc-mrs-mrs-7-utnb/?cruiseType\[\]=51&category\[\]=21](https://center.cruises/uk/cruise-30873571-msc-mrs-mrs-7-utnb/?cruiseType[]=51&category[]=21) (дата звернення: 30.05.2025)

32.Федонш О. С., Ретна І. М., Олексюк О. І. *Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник.* – Київ: КНЕУ, 2004. – 316 с.

33.Федорченко В., Мініч І. М. *Словник-довідник туристських термінів.* – Київ: Дніпро, 2000. – 156 с.

ДОДАТКИ

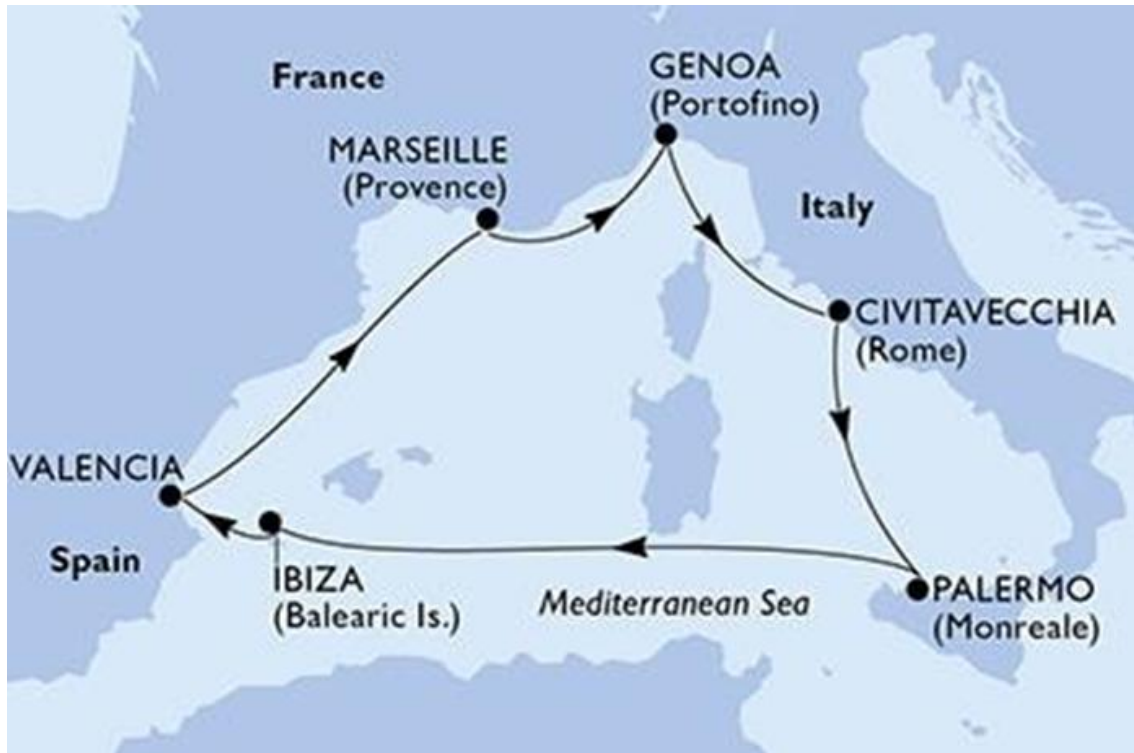
Додаток А

Найбільший круїзне судно 'Icon of seas' від компанії Royal Caribbean Cruises
станом на 2025 рік [16]

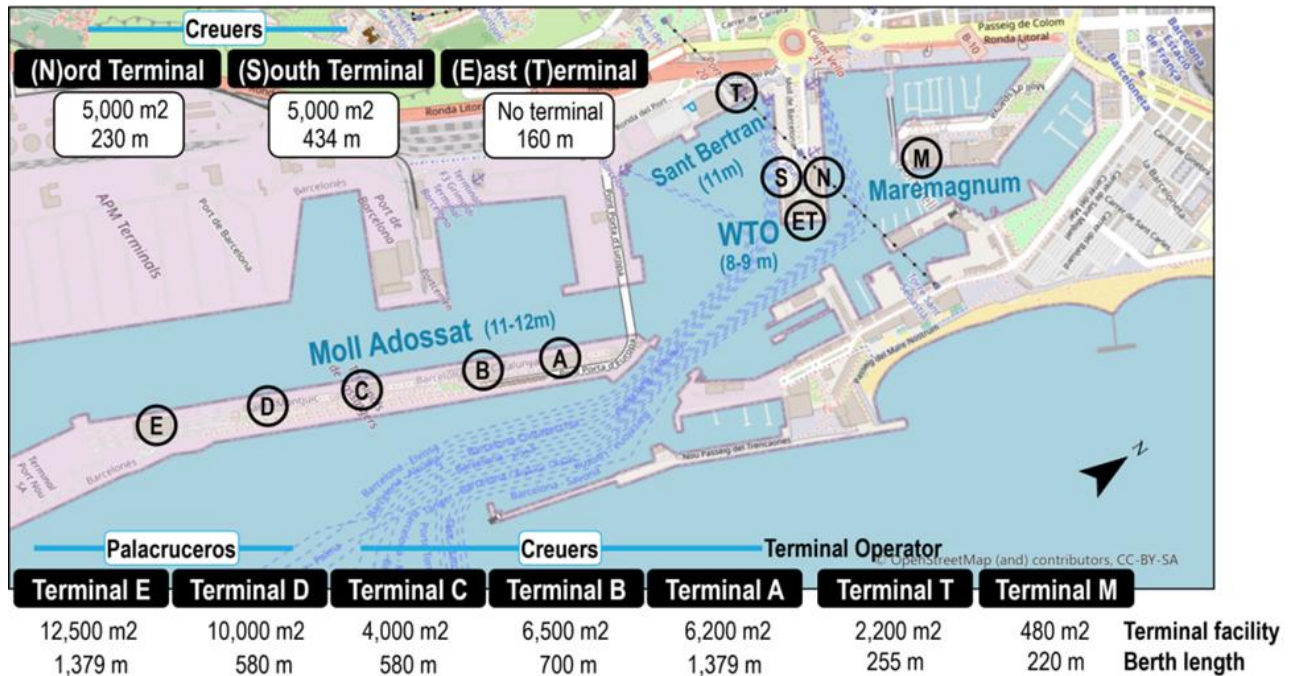
Додаток Б

Маршрут круїзного туру по одним із найпопулярніших портів
Середземноморського басейну [31]

Додаток В

Картосхема порта Барселони [23]

ДОДАТОК Г

Вигляд лайнера 'Carnival Freedom'[24]

